

IZVJEŠTAJ O POSLOVANJU CRNOGORSKOG ELEKTROPRENOSNOG SISTEMA AD ZA 2020. GODINU

Podgorica, april 2021. godine

SADRŽAJ

1. Uvodna riječ	1
2. O nama	3
3. Ključni podaci	5
4. Kalendar događaja	6
5. Organizaciona struktura	10
6. Korporativno upravljanje	10
7. Ljudski resursi	13
8. Regulatorni okvir	14
9. Korporativni podaci	15
10. Finansijski izvještaji	16
11. Upravljanje prenosnim sistemom	20
12. Prekogranični prenosni kapaciteti i tržišne operacije	25
13. Elektroenergetski pokazatelji	26
14. Informaciono komunikacione tehnologije	29
15. Objekti prenosnog sistema	32
16. Zaštita i zdravlje na radu	34
17. Mjere zaštite životne sredine	34
18. Investiciona ulaganja	35
19. Međunarodna saradnja	36
20. Izvještaj o radu unutrašnje revizije	40
21. Izvještaj nezavisnog revizora	42

Vesna Bracanović,

predsjednica Odbora direktora

Cijenjeni akcionari, institucionalni i poslovni partneri Crnogorskog elektroprenosnog sistema,

U svijetlu pandemije, krize, značajnih promjena u načinu poslovanja i funkcionisanja, u potpunosti sam zadovoljna postignutim tokom 2020. godine. Naime, ostvarili smo zavidan poslovni rezultat, koji je skoro četiri puta bolji u odnosu na 2019. godinu. Ovaj rezultat dobija na još većem značaju upravo zbog činjenice da se realizovao u doba koronavirusa, koja je uticala na veliku krizu ne samo u domaćoj, evropskoj, već i u svjetskoj ekonomiji.

S tim u vezi, dobit od preko 12,4 miliona eura, jasno ukazuje na činjenicu da je CGES izašao sa zavidnim bilansom, na koji smo izuzetno ponosni.

Nijesmo ponosni samo na finansijski dio, već i na sve ostale segmente poslovanja, gdje smo nadasve ozbiljnim pristupom, ali i ulažući znanje, kao i višestruki i dodatni trud, postigli zapažene rezultate.

Započeto smo doveli do kraja, što znači da smo realizovali značajan broj investicija koje, kada je ovaj sektor u pitanju, imaju samo jedan cilj – energetska stabilnost svih korisnika koji su na prenosnoj mreži, čime je kvalitet naših usluga poboljšao. Uspjeli smo da održimo i poslovne procese, da unaprijedimo kvalitet usluge, što sve zajedno čini naše zadovoljstvo još većim.

Ne treba posebno isticati da su posvećenost i stručnost naših zaposlenih bili odlučujući faktori u postizanju ovakvog poslovnog rezultata i sve zasluge pripadaju upravo njima. Željela bih da iskoristim priliku i da se zahvalim članovima Odbora direktora, menadžerskom timu i svim zaposlenim na saradnji i doprinosu koji su dali u ostvarivanju poslovnih ciljeva u 2020. godini.

Dragan Kujović, izvršni direktor

Cijenjeni akcionari, institucionalni i poslovni partneri Crnogorskog elektroprenosnog sistema,

Koristim priliku da naglasim da je 2020. godina jedna od najuspješnijih godina od postojanja CGES-a kao nezavisnog pravnog subjekta, bez obzira na kompleksnost našeg poslovnog okruženja i specifičnih uslova u kojima smo funkcionisali.

Podsjetićemo da CGES u kontinuitetu bilježi dobre poslovne rezultate, te da je prošlogodišnji poslovni uspjeh kruna višegodišnjeg, strateški dobro planiranog, rada CGES-a.

Velik broj investicija realizovanih u prethodnom periodu, konstantan razvoj elektorenergetskog sistema, kao i dobro upravljanje sistemom ključni su razlozi ostvarivanja dobrog poslovnog rezultata.

Osim finansijskog i investicionog dijela, ponosni smo

i na sve ostale segmente poslovanja, gdje smo ozbiljnim pristupom, ulažući znanje, kao i višestruki dodatni trud, postigli zapažene rezultate.

Vizija CGES-a je da se razvija i bude operator prenosnog sistema u skladu sa najboljom evropskom praksom, u cilju obezbjeđenja visokog stepena sigurnosti prenosa električne energije do potrošača u Crnoj Gori. Dakle, radimo na razvoju i jačanju crnogorske prenosne interne i prekogranične mreže, kao i na rekonstrukciji i poboljšanju operativne spremnosti naših objekata u čemu smo, takođe, uspjeli.

Kao jedna od najvažnijih investicija, a koja je stavljanjem u funkciju imala snažan uticaj na poslovanja CGES-a, je povezivanje elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom. U 2020. CGES bilježi više nego odlične rezultate u dijelu same eksploatacije podmorskog kabla i prihoda koje ostvaruje po ovom osnovu. Konkretni rezultat ukazuje na to da smo uradili više nego dobar posao - na aukcijama za 2020. godinu imamo neto prihod od skoro 12 miliona €.

Tokom protekle godine, osim aktivnosti na izgradnji dalekovoda "Čevo – Pljevlja", koji je dio projekta povezane infrastrukture podmorske interkonekcije Crna Gora - Italija, intenzivirane su i aktivnosti na projektu Transbalkanskog koridora kojim će se zemlje Balkana, od Rumunije preko Srbije, BiH i Crne Gore povezati sa Italijom, a za koji je država i CGES dobila grant Evropske unije u iznosu od 25 miliona eura. U okviru ovog projekta u toku su konkretne aktivnosti na rekonstrukciji 15 prenosnih trafostanica u dijelu zamjene visokonaponske opreme, rekonstrukcije relejnih zaštita i upravljanja. Glavni benefiti ovog projekta su sigurniji i pouzdaniji rad postrojenja, smanjenje broja i trajanja neplaniranih prekidu na napajanje, produženje vijeka trajanja glavnih elemenata prenosne mreže odnosno smanjenje troškova održavanja. S tim u vezi, zamjena opreme u trafostanicama Mojkovac, Bar, Ulcinj i Herceg Novi, sprovedena u okviru ovog projekta, uspješno je završena.

U 2020. godini, izvršili smo veoma značajna ulaganja u postojeće elektroenergetske objekte, od kojih, svakako, treba izdvojiti završenu zamjenu energetske transformatora 110/35 kV/kV u TS "Nikšić" i TS "Kotor", dok su radovi na zamjeni transformatora u TS "Lastva" i TS "Podgorica2" u toku. Ukupna vrijednost ovih investicija je oko pet miliona eura. Priveli smo kraju investiciju u iznosu od preko dva miliona eura. Naime, CGES je postavio visokonaponski podzemni kabl koji će povezati trafostanice „Podgorica 1“ u Zagoriču i „Podgorica 4“ u Tološima, čime će se stvoriti uslovi za još pouzdanije i sigurnije napajanje dijela grada preko Morače, uključujući i djelove u kojima se očekuje realizacija brojnih infrastrukturnih projekata.

Izgradnja ovog 110 kilovoltnog voda u prenosnoj mreži Crne Gore, imaće mnogo veći značaj od uobičajenog visokonaponskog voda koji povezuje dvije trafostanice i to u smislu obezbjeđenja dvostranog napajanja trafostanice „Podgorica 4“, sa koje se napaja veliki dio konzuma Glavnog grada.

Svakako treba naglasiti, da je i u 2020. godini, u kojoj se svijet suočio sa pandemijom koronavirusa koja je vrlo negativno uticala na kapitalna ulaganja, zadržan sličan investicioni obim kao i u prethodnom trogodišnjem periodu, što znači da je vrijednost investicija za izvještajni period iznosila 17,5 miliona eura.

Kompanija je ulagala i u poslovnu infrastrukturu i uspostavljanje poslovnih procesa uz pomoć novog ERP-a, čija je primarna funkcionalnost kontrola i optimizacija kompanijskih resursa u svakom trenutku. S tim u vezi, krenulo se sa obukom preko sto korisnika koji će doprinijeti potpunoj digitalizaciji poslovanja naše kompanije.

I pored izbijanja pandemije koronavirusa i dalje smo veliki potencijal za razvijanje društveno-odgovornog poslovanja. I u ovakvim okolnostima uspijevamo da još bolje odgovorimo velikim društvenim potrebama, izazovima i odgovornostima u ovoj oblasti, pogotovo u današnjem vremenu koje podrazumijeva solidarnost i empatiju u svakom pogledu.

2. O NAMA

CGES je registrovan kao nezavisno akcionarsko društvo 27. marta 2009. godine. Osnovna djelatnost Društva je prenos električne energije, za koju je licenciran od strane Regulatorne agencije za energetiku. Kvalitet obavljanja djelatnosti garantovan je višedecenijskim iskustvom u razvoju, eksploataciji, održavanju i upravljanju elektroprenosnim sistemom, sticanim kroz niz organizacionih oblika u okviru crnogorskog elektroenergetskog sektora još od 1957. godine, kada je pušten u rad prvi objekat prenosne mreže Crne Gore.

Osim prenosa električne energije, Društvo posjeduje i licencu za obavljanje usluga u telekomunikacijama, zahvaljujući sopstvenoj mreži optičkih telekomunikacionih vlakana, dužine oko 850 kilometara, širom cijele zemlje.

Pored osnovne, CGES obavlja i djelatnost postavljanja električnih instalacija i opreme, projektovanja građevinskih i drugih objekata, grubih građevinskih radova, ostalih građevinskih i specijalizovanih radova, kao i telekomunikacija.

MISIJA CGES-a

Siguran i pouzdan rad elektroenergetskog sistema u Crnoj Gori, kvalitetan prenos i isporuka električne energije i upravljanje sistemom u skladu sa međunarodnim operativnim standardima.

Dekarbonizacija

Posvećenost razvoju ekološke svijesti i zaštiti životne sredine u izgradnji novih objekata i održavanju postojećih. Unaprijeđenje energetske efikasnosti.

Društvena odgovornost

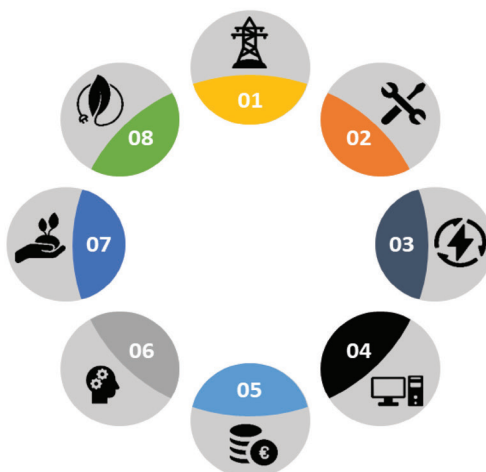
Društveno odgovorno poslovanje kroz kreiranje vrijednosti za ljude, okolinu i zajednice i podsticaj razvoju kulture, umjetnosti, sporta, obrazovanja i očuvanje životne sredine.

Humani i intelektualni kapital

Permanentno obrazovanje i stručno usavršavanje zaposlenih.

Menadžment finansija

Kontinuirani monitoring i minimiziranje rizika poslovanja. Održavanje jakog kreditnog rejtinga. Finansiranje najvećih razvojnih projekata po povoljnim uslovima.

Razvoj mreže i kapitalne investicije

Završetak projekta izgradnje 400kV mreže. Obezbjedenje dvostranog napajanja svih trafostanica. Razvoj i modernizacija telekomunikacionog sistema. Smanjenje gubitaka u prenosnom sistemu.

Održavanje mreže

Sprovođenje sveobuhvatne kontrole mreže. Kontinuirano i pravovremeno servisiranje elektroprenosnog sistema.

Upravljanje sistemom

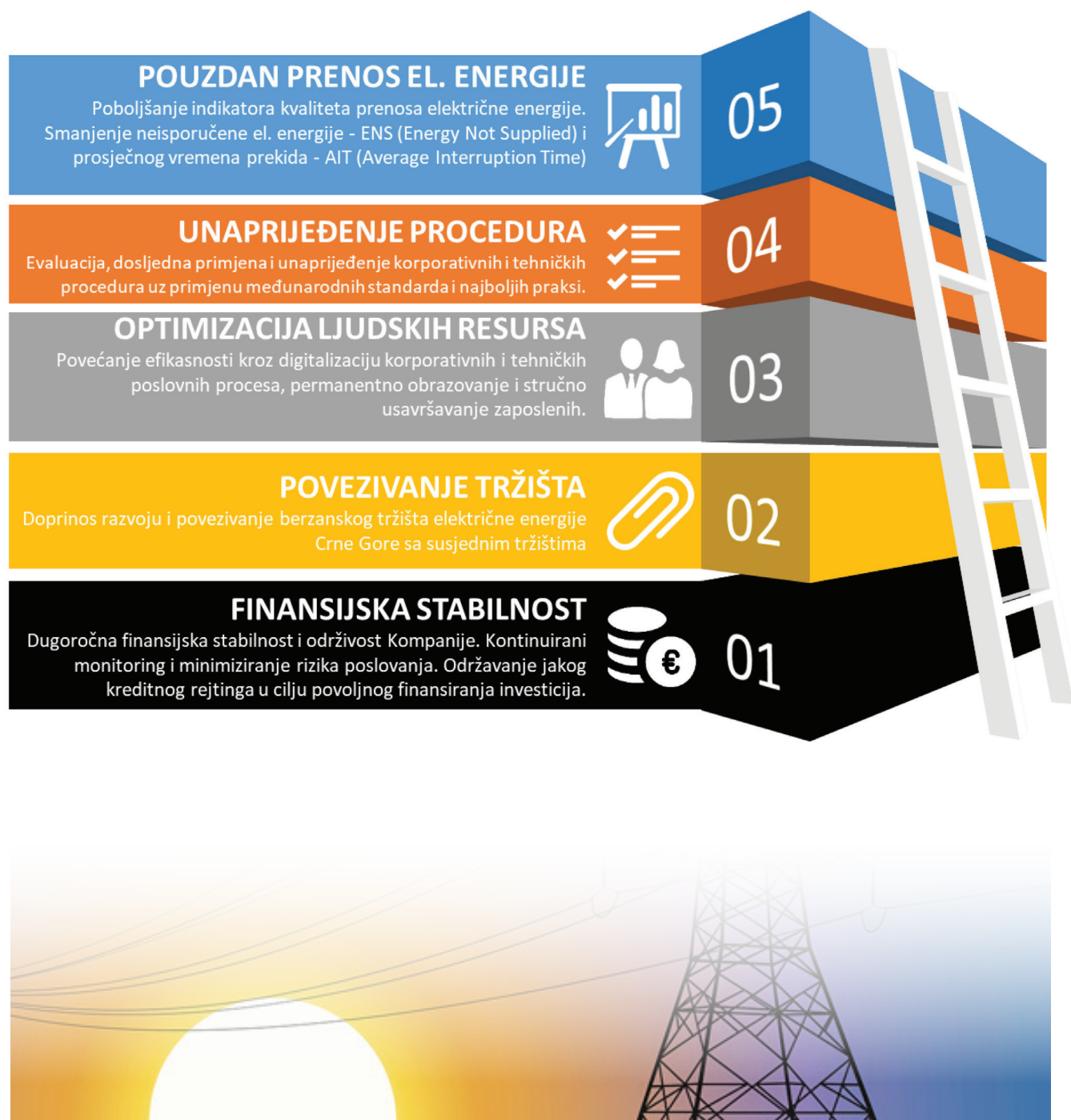
Puna implementacija i visoka pouzdanost u radu novog SCADA sistema. Primjena ENTSO-E standarda u dijelu procedura planiranja, analiza sigurnosti i operativnog upravljanja prenosnim sistemom.

Digitalizacija poslovanja

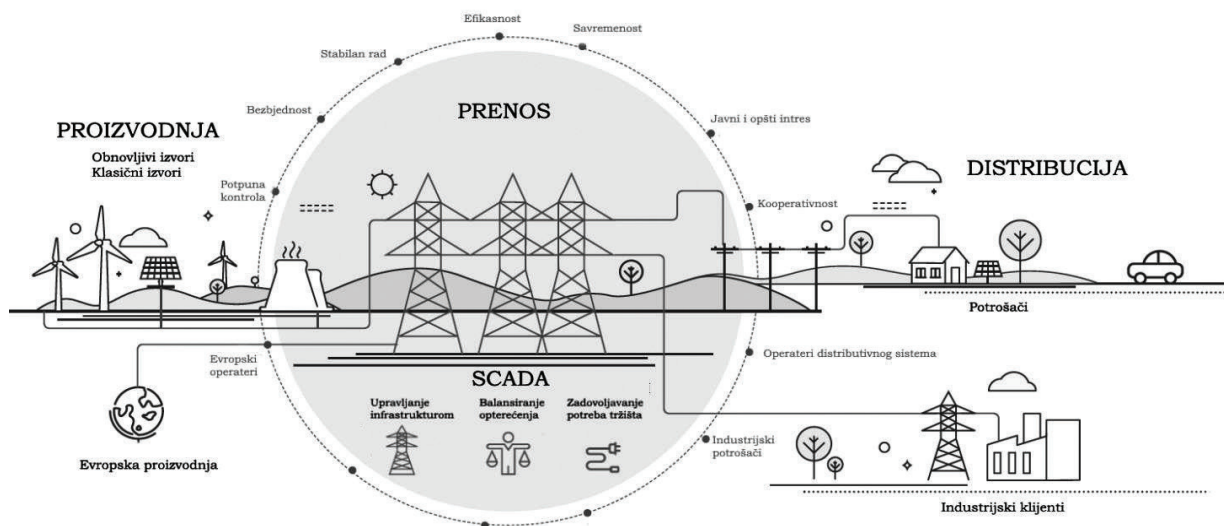
Implementacija ERP i DMS sistema i međunarodnih standarda u oblasti informacione bezbjednosti.

VIZIJA CGES-a

Valorizujući svoje potencijale, sa fokusom na razvoj prenosnog sistema, naša vizija je da budemo kompanija prepoznata po uslugama najboljeg kvaliteta, spremna da se suoči sa izazovima i da bude pokretač promjena usmjerenih ka održivom razvoju i inovacijama. Svjesni jedinstvene uloge u procesu transformacije elektroenergetskog sistema, čvrsto smo opredijeljeni za stvaranje preduslova za promociju i implementaciju strategija digitalizacije, decentralizacije i dekarbonizacije.

3. KLJUČNI PODACI ZA 2020. GODINU

1,411 km

Dužina dalekovoda
i kablova

3,866 MVA

Instalisana snaga
u 25 TS 400/X, 220/X i
110/X

31,37%

Prenesene energije više u
odnosu na 2019. godinu

47,22%

Manja količina
neisporučene energije
usled neplaniranih prekida
u odnosu na 2019.
godinu.

15,2 miliona €

Iznos investicija

302

Broj zaposlenih

51,1 miliona €

Prihodi

23,2 miliona €

EBITDA

12,5 miliona €

Neto dobit

4. KALENDAR DOGAĐAJA

Januar

CGES donirao Kliničkom centru Crne Gore računarsku opremu u vrijednosti od 35 hiljada eura

Na konferenciji za novinare koja je upriličena u Kliničkom centru Crne Gore povodom donacije koju je obezbijedio CGES ovoj zdravstvenoj ustanovi, poslata je poruka da je naša kompanija uveliko prepoznata u javnosti kao osvjedočeni prijatelj najveće zdravstvene ustanove u Crnoj Gori, koja je svih ovih godina, kao društveno-odgovorni subjekt, bila spremna da izađe u susret brojnim zahtjevima.

Učešće CGES-a na projektu Trinity

CGES je dio konzorcijuma koji sprovodi naučnoistraživački projekat Trinity zajedno sa krajnjim korisnicima (operatori prenosnog sistema, berze el.energije, regionalni koordinacioni centar, promoteri obnovljivih izvora električne energije), i sa naučnoistraživačkim institucijama iz EU i jugoistočne Evrope. Povećanje regionalnih graničnih kapaciteta prenosnog sistema pomoću inteligentne tržišne tehnologije realizuje se pod pokroviteljstvom Izvršne agencije za inovacije i mreže (INEA) Evropske komisije.

Februar

CGES i Paraolimpijski komitet potpisali sponzorski ugovor vrijedan 20 hiljada eura

CGES je potpisao jednogodišnji Ugovor o sponzorstvu sa Paraolimpijskim komitetom Crne Gore (POKCG), vrijedan 20 hiljada eura. Sponzorski ugovor potpisali su izvršni direktor CGES-a, **Dragan Kujović** i predsjednik POKCG, **Igor Tomić**.

CGES već treću godinu zaredom podržava Paraolimpijski komitet Crne Gore kroz ugovor o sponzorstvu i kao kompanija koja je svoj imidž izgradila kroz brojne projekte, donacije i sponzorstva, uspjela je da tokom 2020. godine obezbijedi sredstva za podršku POK-a.

Mart

COVID-19

U CGES-u su formirani tim za preventivno djelovanje i krizni štabovi na dvije lokacije (upravna zgrada CGES-a i zgrada NDC-a) čiji su zadaci preventivno djelovanje u cilju sprečavanja importacije i širenja koronavirusa (COVID-19), odnosno sprovođenje mjera, preporuka i odluka koje je usvojila Vlada Crne Gore. Analizirane su mjere koje su preduzeli ili pripremili operatori prenosnih sistema ENTSO-E i sve što je bilo primjenjivo implementirano.

Obezbjedenje funkcionalnosti RDC-a

Pripremljena su posebna uputstva za obavljanje kritičnih radnih procesa. Kako bi se kontakti među zaposlenima sveli na najmanju mjeru, upravljanje prenosnim sistemom u realnom vremenu je u dnevnoj smjeni organizovano iz Rezervnog dispečerskog centra, Navedeno predstavlja početak korišćenja ovog važnog resursa naše kompanije, koji je, iako namijenjen za druge svrhe, u vrijeme pandemije u potpunosti opravdao značajnu investiciju u redundantnu lokaciju.

Ugrađen novi transformator u TS Nikšić

U cilju obezbjeđenja sigurnog napajanja električnom energijom Željezare, kao veoma značajnog privrednog subjekta, u TS 110/35kV Nikšić je ugrađen novi energetska transformator 110/35kV, snage 63MVA.

CGES učestvovao u Startup akademiji

Predsjednica Odbora direktora CGES-a, Vesna Bracanović, učestvovala je u žiriju **Startup akademije** koju je, zajedno sa studentima Elektrotehničkog i Prirodno-matematičkog fakulteta, organizovao Elektrotehnički fakultet.

Održana XI redovna Skupština akcionara

Skupština akcionara CGES-a na XI redovnoj sjednici usvojila je Izvještaj o poslovanju, Odluku o neraspoređenoj neto dobiti, finansijske iskaze sa izvještajem revizora. Takođe, na ovoj Skupštini akcionari su razriješili a potom izabrali nove članove Odbora direktora CGES-a.

Ažuriranje pravila za dodjelu prekograničnih kapaciteta na granici Italija-Crna Gora

Terna i CGES su, nakon javne konsultacije, ažurirali Pravila za dugoročnu dodjelu (FAR) koja obuhvataju regulisanje dugoročnih prava prenosa (godišnji i mjesečni vremenski okvir) i Pravila za dnevnu dodjelu (DAR) koja obuhvataju regulisanje dnevnih prava prenosa. Izmjene Pravila za dugoročnu dodjelu inicirane su potrebom usklađivanja roka za ograničenje dugoročnih prava prenosa (Firmness deadline) na granici zone Italija CSUD - Crna Gora sa rokovima koji važe na ostalim granicama crnogorskog prenosnog sistema, dok su Pravila za dnevnu dodjelu, unaprijeđena u normativnom i tehničkom smislu.

Ugrađen novi transformator u TS Kotor

U svrhu sigurnog i pouzdanog napajanja, posebno u toku turističke sezone, u TS 110/35kV Kotor je ugrađen novi energetski transformator 110/35kV, snage 20MVA.

Donacija za uređenje amfiteatra na Elektrotehničkom fakultetu

Potpisan je Ugovor o donaciji sa Crnogorskim elektroprenosnim sistemom (CGES), kojim je Elektrotehničkom fakultetu odobren novčani iznos od 20.000,00 EUR, a za potrebe renoviranja amfiteatra 016. Amfiteatar na Elektrotehničkom fakultetu je dobio novi, moderan izgled, zahvaljujući CGES-ovoj donaciji ovaj obrazovnoj ustanovi.

Avgust

CGES i Sindikalna organizacija uplatili 10 hiljada eura NKT-u

Povodom Dana Društva, a svjesni ozbiljnosti situacije izazvane koronavirusom, CGES i Sindikalna organizacija naše kompanije odlučili su da sredstva u iznosu od 10 hiljada eura, predviđenih za tradicionalne aktivnosti zaposlenih, doniraju Nacionalnom koordinacionom tijelu za zarazne bolesti.

110 godina razvoja elektroenergetike obilježeno u TS „Lastva“

Povodom obilježavanja 110 godina razvoja elektroenergetike u Crnoj Gori, Crnogorski elektroprenosni sistem organizovan je obilazak trafostanice „Lastva“. Svečanosti su prisustvovali premijer Crne Gore Duško Marković, ministarka ekonomije Dragica Sekulić,

kao i predsjednik opštine Kotor Željko Aprčević. Trafostanica „Lastva“ je prvo 400 kV kompaktno GIS postrojenje koje je izgrađeno na Balkanu. Ova trafostanica spada u jedan od najznačajnijih objekata prenosne mreže Crne Gore, ne samo zbog interkonekcije sa italijanskim elektroenergetskim sistemom, već i zbog njenog velikog značaja za napajanje crnogorskog primorja. Završetkom izgradnje i puštanjem u pogon, trafostanica „Lastva“ je postala primarni izvor napajanja Herceg Novog, Tivta i Budve, a značajna podrška napajanju Bara i Ulcinja. Takođe, izgradnjom trafostanice „Lastva“ je riješen dugogodišnji problem nedostatka elektroenergetskih kapaciteta na crnogorskom primorju koji je ujedno bio nepremostiva barijera izgradnji velikih turističkih kapaciteta.

Počela obuka korisnika za ERP (Enterprise Resource Planning) sistem

Iako je veliki broj poslovnih procesa i funkcija već automatizovan, CGES, kao moderna kompanija 21. vijeka, ubrzano nastavlja proces digitalizacije poslovanja implementacijom ERP sistema. Na ovaj način će se u potpunosti digitalizovati poslovanje u segmentima upravljanja

finansijama, računovodstvu, kontrolingu, upravljanju projektima, ljudskim resursima i procesu održavanja pogona. Shodno tome, CGES je, uz poštovanje svih epidemioloških mjera, počeo sa obukom više od 100 budućih korisnika ovog sistema.

Završeni radovi na rekonstrukciji dalekovoda 110kV Herceg Novi - Trebinje

U svrhu sigurnog i pozdanog napajanja konzuma opština Herceg Novi i Tivat, posebno tokom turističke sezone, CGES je rekonstruisao dalekovod 110kV Herceg Novi – Trebinje.

Trafostanica Podgorica 4 dobila dvostrano napajanje

Crnogorski elektroprenosni sistem je završio radove na izgradnji nove 110kV veze između trafostanica Podgorica 1 i Podgorica 4, čime je trafostanica Podgorica 4 dobila dvostrano napajanje a veliki dio konzuma Glavnog grada dodatnu sigurnost u napajanju električnom energijom.

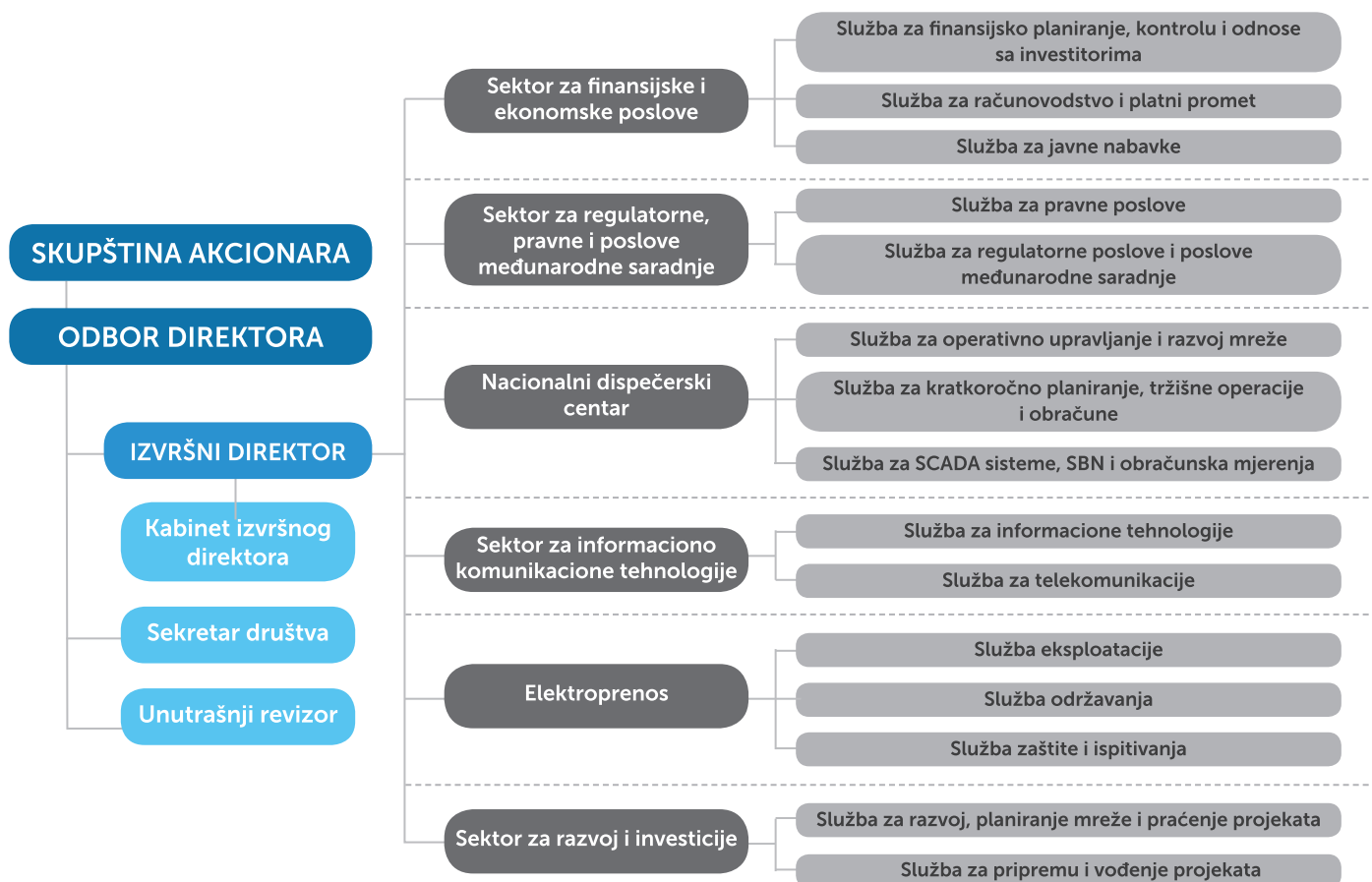
Crnogorski elektroprenosni sistem stigao do završne faze projekta CROSSBOW

Projekat CROSSBOW, koji CGES realizuje u okviru višegodišnjeg programa Horizont 2020, ima za cilj da uspostavi prekogranično upravljanje intermitentnim obnovljivim izvorima električne energije i jedinicama za skladištenje, kako bi se obezbijedilo internacionalno balansno tržište električne energije na veliko. Za projektne aktivnosti CGES-a, koje nam, kroz saradnju sa istaknutim naučnoistraživačkim institucijama iz Evrope i operatorima prenosnih sistema iz okruženja pružaju priliku da znanje i iskustvo iskoristimo za unaprijeđenje poslovnih procesa kompanije, na raspolaganju su finansijska sredstva u iznosu do 374.672,00€. CROSSBOW je u fazi je testiranja proizvoda, a preliminarni rezultati uskoro će biti objedinjeni kroz tehničke izvještaje, a potom i objavljeni na portalu Evropske komisije.

Disaster recovery site

Započeti radovi na instalaciji Disaster Recovery Site-a (DRS - Micro Data centar) koji će obezbijediti kontinuitet poslovanja (Business Continuity) u slučaju incidentnih događaja, prirodnih i drugih katastrofa. Na DR lokaciji biće instalirana serverska, storage i informaciono komunikaciona oprema potrebna za nesmetan pristup svim najvažnijim informacionim sistemima Društva u slučaju potrebe.

5. ORGANIZACIONA STRUKTURA

6. KORPORATIVNO UPRAVLJANJE

Skupština akcionara

Skupština akcionara je najviši organ Društva. Nadležnosti Skupštine propisane su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva. Preko Skupštine, akcionari donose i odobravaju najvažnije normativne, imovinske, izborne i statusne odluke. Tokom 2020. godine, održana je XI redovna Skupština akcionara CGES-a. Pored odluka o usvajanju Izveštaja o poslovanju za 2019. godinu, Finansijskih iskaza za 2019. godinu sa izveštajem revizora, te odluke o izboru revizora za 2020. godinu, na Skupštini su izabrani članovi Odbora direktora.

Odbor direktora

Odbor direktora je nadležan da upravlja Društvom, daje smjernice izvršnom direktoru u pogledu vođenja poslova Društva i vrši nadzor nad poslovanjem Društva.

Nadležnosti Odbora utvrđene su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva.

Odbor direktora CGES-a ima sedam članova koji su izabrani na XI redovnoj Skupštini akcionara, održanoj 30. 06. 2020. godine.

Izvršni direktor

Izvršni direktor je nadležan da upravlja imovinom Društva i organizuje i vodi poslovanje Društva, predstavlja i zastupa Društvo, stara se o zakonitosti rada Društva.

Osim naznačenih, preostale nadležnosti i odgovornosti izvršnog direktora utvrđene su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva.

Izvršni direktor je za svoj rad odgovoran Odboru direktora, dužan je da izvršava odluke Odbora direktora i sprovodi njegove odluke u vezi sa poslovanjem Društva.

Sekretar Društva

Nadležnosti i odgovornosti sekretara Društva utvrđene su Zakonom o privrednim društvima i Statutom Društva.

Sekretar Društva je shodno odredbama Statuta Društva, za svoj rad odgovoran Odboru direktora i dužan je da izvršava njegove odluke.

Menadžerski tim

Odbor direktora utvrđuje strukturu menadžmenta i imenuje članove menadžmenta na predlog izvršnog direktora. Tokom 2020. godine, članovi menadžmenta su: dr Branko Stojković, pomoćnik izvršnog direktora za poslove razvoja, mr Ljiljana Vučinić, pomoćnica izvršnog direktora za investicije, Milica Deretić, direktor Nacionalnog dispečerskog centra, Jagoš Pupović, direktor Elektroprenosa, Jovan Gošović, direktor Sektora za finansijske i ekonomske poslove, Biserka Dragičević, direktor Sektora za regulatorne, pravne i poslove međunarodne saradnje i Mijat Mirković, direktor Sektora za razvoj i investicije.

Transparentnost poslovanja

Praksa Društva podrazumijeva izvještavanje akcionara i javnosti u skladu sa zahtjevima propisanim zakonom. CGES obezbjeđuje transparentnost poslovanja blagovremenim objavljivanjem tačnih i potpunih informacija o svim značajnim pitanjima i bitnim događajima koji se odnose na Društvo, uključujući finansijsko poslovanje, na jednostavan i dostupan način, putem internet stranice Društva i sredstava javnog informisanja.

Vlasnička struktura

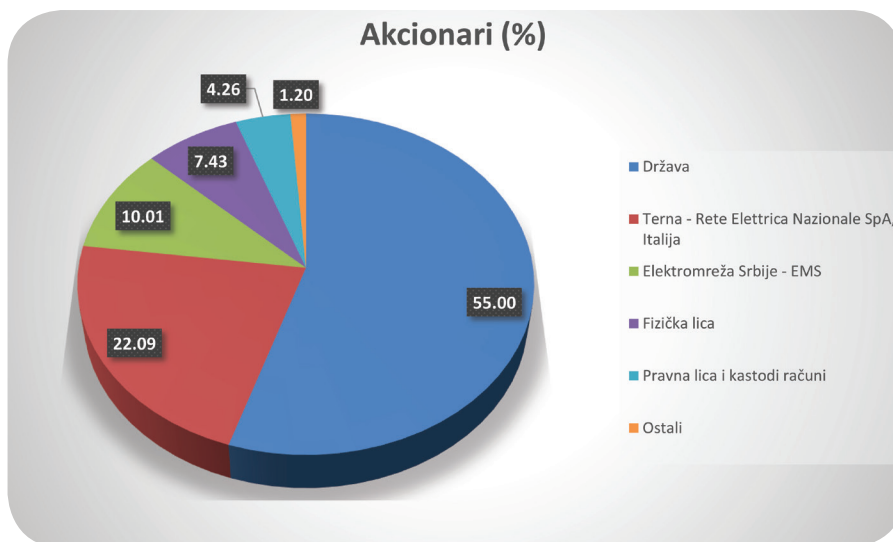
Struktura akcijskog kapitala na dan 31. decembar 2020. godine je sljedeća:

Osnovni kapital CGES-a iznosi 155.108.283 eura, podijeljen je na 146.176.876 akcija nominalne vrijednosti 1,0611 eura.

Ukupan broj akcionara, prema podacima Centralne depozitarne agencije na dan 31.12.2020. godine je 7.171.

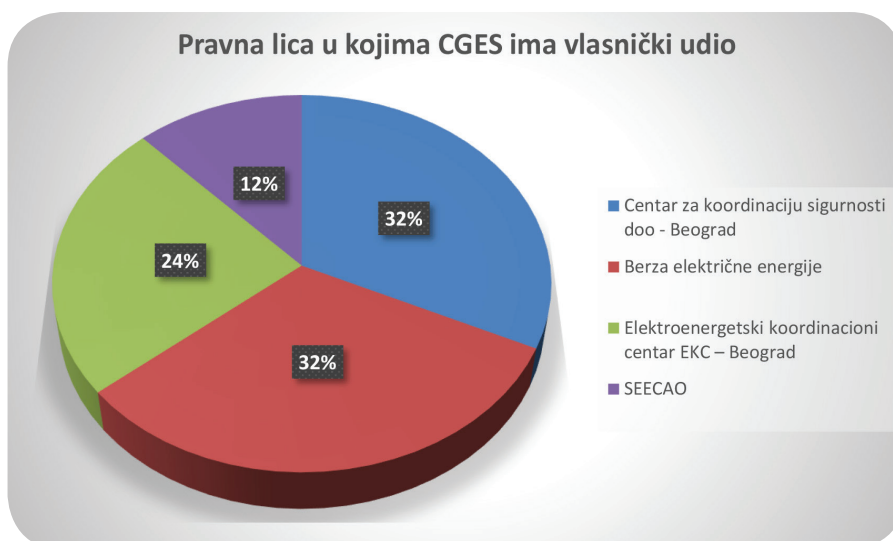
Vlasnička struktura CGES-a na dan 31.12.2020. godine bila je sljedeća:

Država je vlasnik 55,00%, Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A. 22,0889%, Akcionarsko društvo Elektromreže Srbije - Beograd 10,0141%, Institucionalni investitori 1,2020%, pravna lica i kastodi računi, 4,2609% akcijskog kapitala, dok su fizička lica vlasnici 7,4341% akcijskog kapitala.

PRAVNA LICA U KOJIMA CGES IMA VLASNIČKI UDIO

CGES ima kontrolu i uticaj na poslovanje i odlučivanje, srazmjerno vlasničkom udjelu u kapitalu, sljedećih pravnih lica:

7. LJUDSKI RESURSI

Suočavajući se sa izazovima realizacije veoma intenzivnog investicionog ciklusa, naporima na zauzimanju pozicije optimizovanog, ali u potpunosti nezavisnog operatora prenosnog sistema, Društvo nastoji da posebnu pažnju posveti unapređenju politike ljudskih resursa, s obzirom da znanje, stručnost i kreativnost zaposlenih garantuju uspjeh kompanije.

Ovo je posebno bilo izraženo tokom godine koju je obilježila pandemija, kada je i CGES zahvaljujući timskim strukturama obezbijedio veću prilagodljivost trenutnim okolnostima, kao i uvođenje radikalno novih načina rada i poslovanja, a sve u cilju ublažavanje rizika i efikasnog planiranja.

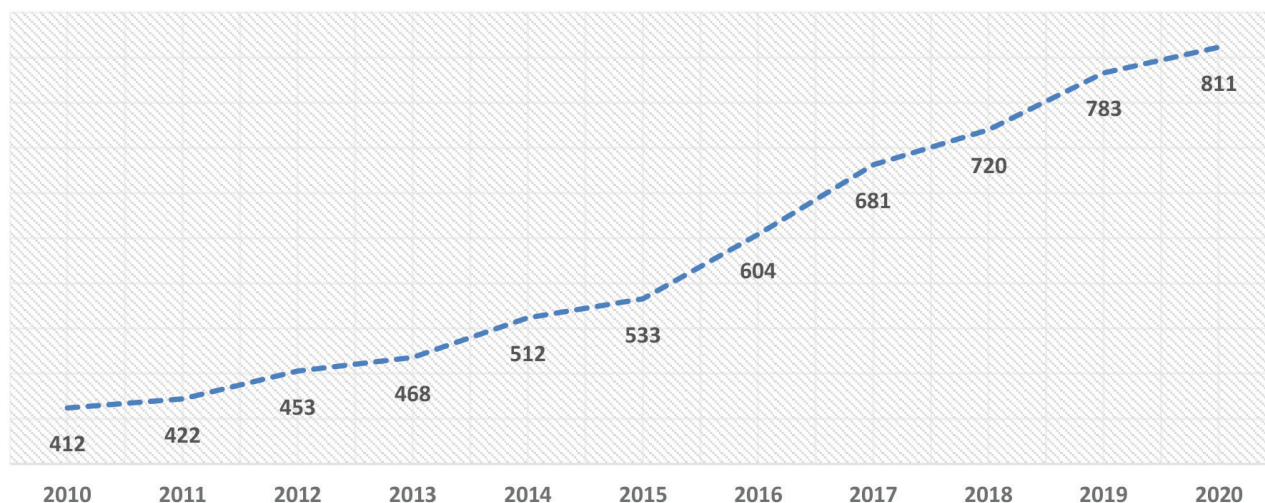
I tokom izvještajne godine, nastavljeno je sa unapređivanjem politike ljudskih resursa, usvajanjem pristupa zasnovanih na periodičnim izveštajima o ljudskim resursima svake organizacione cjeline, donošenjem internih procedura i uputstava koji nesumnjivo igraju ključnu ulogu u efikasnom upravljanju ljudskim i kadrovskim aktivnostima.

Na dan 31.12.2020. godine u CGES-u je ukupan broj zaposlenih iznosio 302. Od ukupnog broja zaposlenih, ugovor na neodređeno vrijeme imalo je 296, a na određeno šest zaposlenih.

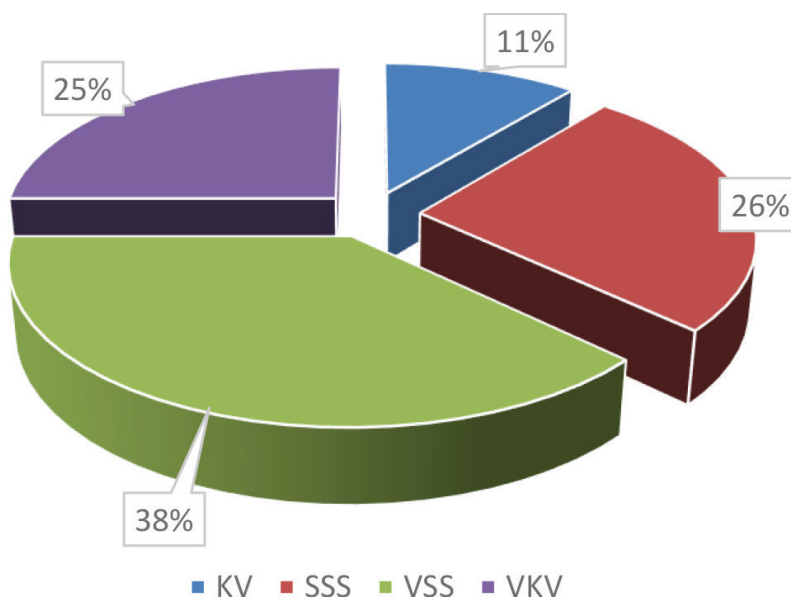
I sedmu godinu zaredom podržali smo program stručnog osposobljavanja lica sa

stečenim visokim obrazovanjem Vlade Crne Gore, pa se u našoj kompaniji, tokom 2020. godine, stručno osposobilo petnaest lica. Osim toga, započeta je i obuka korisnika za ERP sistem, u okviru koje je izvršena i obuka za zaposlene u Službi za IT koji su angažovani na realizaciji projekta ERP/DMS (upravljanje projektom, testiranje i procjena sigurnosti IT sistema). Pored navedenog, zaposleni CGES-a su se tokom 2020. godine obučavali i iz oblasti međunarodnog finansijskog izvještavanja, mogućnosti smanjenja poreskog opterećenja na zarade, EU mrežnih kodova i 4. energetske paketa, sertifikacije koja potvrđuje sposobnost za implementaciju i rješavanja problema u radu sa CISCO-ovim mrežnim tehnologijama, kao i upravljanja projektima – ugovori o građenju zasnovani na FIDIC uslovima.

Vodeći računa o značaju energetske sektora za ukupnu stopu zaposlenosti u zemlji, s jedne strane, ali i neophodnosti optimizacije svih troškova osnovne djelatnosti, pa i troškova zarada, s druge strane, Društvo iz godine u godinu popravljajući jedan od osnovnih parametara efikasnosti - vrijednost sredstava po zaposlenom u kompaniji. Na taj način nastoji se postići optimalan kompromis između doprinosa domaćem standardu, kroz zapošljavanje novih radnika i optimizacije regulisanih troškova.

Slika 1 - Vrijednost sredstava po zaposlenom [1000 €] u periodu od 2010. do 2020. godine

Slika 2- Kvalifikaciona struktura zaposlenih

8. REGULATORNI OKVIR

Tokom 2020. godine, došlo je do izmjena i dopuna Zakona o energetici, kojima su se obezbijedili uslovi za efikasnije funkcionisanje tržišta električne energije, kao i potpuna nezavisnost operatora prenosnog sistema električne energije. Takođe, transponovan je i dio EU Uredbe o uspostavljanju smjernica za dodjelu kapaciteta i upravljanje zagušenjima, neophodan za povezivanje tržišta električne energije.

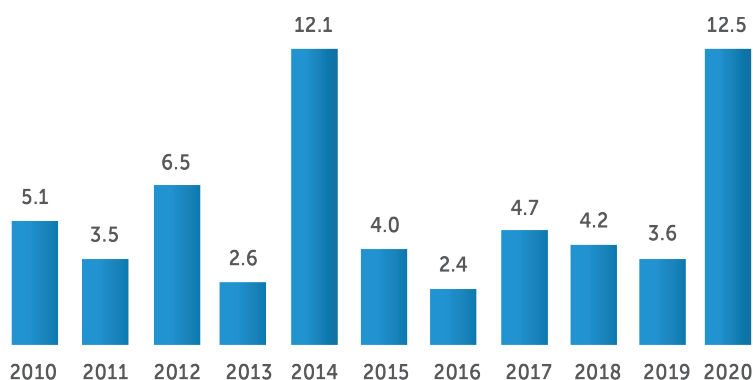
Krajem 2020. godine CGES je pristupio usklađivanju postojećih Pravila za funkcionisanje prenosnog sistema električne energije, kao i Metodologije za utvrđivanje naknade za priključenje na prenosni sistem električne energije, sa novim zakonskim rješenjima i ostalih podzakonskih akata.

Godinu 2020. obilježile su i dodatne normativne aktivnosti u cilju pripreme novih pravila za dodjelu kapaciteta na granici Italija–Crna Gora, pravila za aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti EMS i CGES, kao i pravila za alokaciju prava prenosa i dodjelu kapaciteta na granicama zone nadmetanja koje opslužuje SEE CAO. Navedena pravila odobrena su od strane Regulatorne agencije za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti.

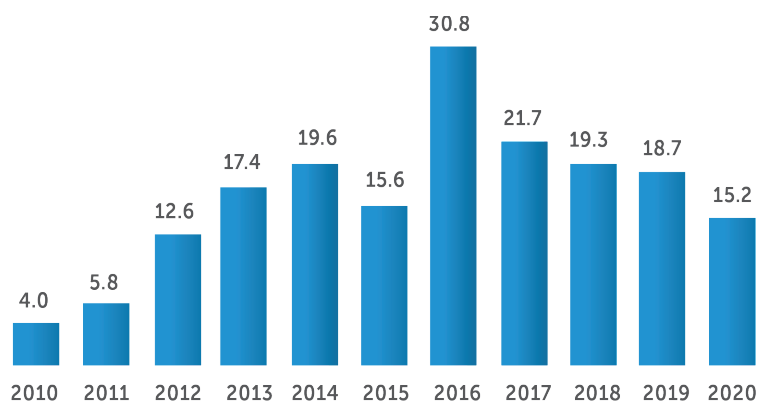
U skladu sa zakonskim nadležnostima, Regulatorna agencija za energetiku i regulisane komunalne djelatnosti je i u 2020. godini vršila nadzor nad poslovanjem CGES-a i sprovodila redovne kontrole realizacije investicionog plana, kao i ostvarenje energetske i ekonomske veličine na osnovu kojih je utvrđen regulatorno dozvoljeni prihod.

9. KORPORATIVNI PODACI

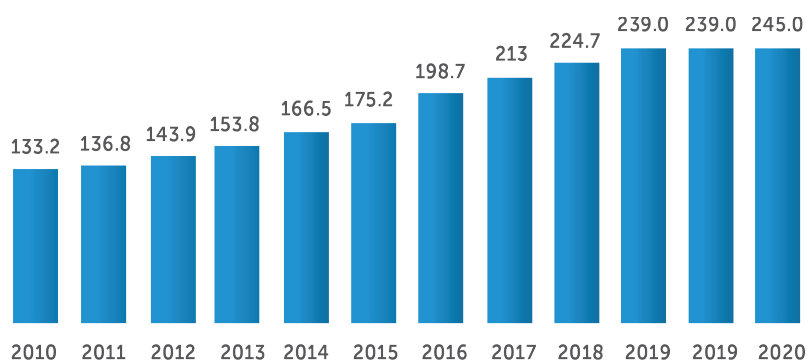
CGES je i u jedanaestoj godini poslovanja nastavio pozitivno poslovanje ostvarivši jedan od najuspješnijih rezultata od kada posluje kao zasebno pravno lice, iskazavši neto dobit u iznosu od 12,5 mil €, uprkos veoma složenom poslovnom ambijentu uslijed epidemije koronavirusa.

Tokom 2020. godine, za realizaciju investicija utrošeno je 15,2 mil €.

I u 2020. godini, CGES je nastavio sa razvojem sistema prateći permanentne zahtjeve potrošača za kvalitetom električne energije, što se ogleda dostignutom vrijednošću imovine CGES-a od 245,0 mil €.

10. FINANSIJSKI IZVJEŠTAJI

Bilans uspjeha

Finansijski izvještaji za 2020. godinu prikazuju dobit od 12,5 mil €.

Prihodi iznose 51,1 mil € i uglavnom se odnose na korišćenje prenosne mreže (22,1 mil €), prihode od dodjele prekograničnih kapaciteta (11,9 mil €), prihode od naknada za gubitke u prenosu (8,6 mil €) i prihode od usluga balansiranja i sistemskih usluga (6,0 mil €).

Troškovi poslovanja ostvareni su u iznosu od 27,9 mil € i uglavnom se odnose na gubitke u prenosu (9,2 mil €), troškove usluga balansiranja i sistemskih usluga (7,2 mil €), troškove zarada (6,0 mil €) i ostalih troškova uključujući usluge trećih lica (5,5 mil €).

EBITDA (dobit prije oporezivanja, kamata i amortizacije) iznosi 23,2 mil € sa maržom od 27%.

BILANS USPJEHA			
€ mil	Kraj 2020.	Kraj 2019.	2020. u odnosu na 2019.
Prihodi od korišćenja prenosne mreže	22,1	21,4	0,7
Prihodi od naknada za gubitke	8,6	6,3	2,3
Prihodi od dodjele prekograničnih kapaciteta	11,9	3,7	8,2
Prihodi od balansiranja i sistemskih usluga	6,0	6,6	(0,6)
Ostali prihodi	2,4	2,6	(0,2)
.....			
Ukupni prihodi	51,1	40,6	10,5
Zarade	6,0	6,3	(0,2)
Materijal	0,2	0,3	(0,1)
Usluge trećih lica	2,1	2,1	0,0
Trošak balansiranja i sistemskih usluga	7,2	7,8	(0,6)
Ostalo	3,2	3,2	0,0
Gubici u prenosnoj mreži	9,2	8,1	1,1
Ukupni troškovi	27,9	27,7	0,2
EBITDA	23,2	12,9	10,2
Marža	45%	32%	14%
Amortizacija	9,1	8,2	0,9
EBIT	14,0	4,7	9,4
Marža	27%	12%	16%
Neto finansijski trošak	0,3	0,6	(0,3)
Finansijski prihodi	0,5	0,3	0,2
Finansijski troškovi EBRD Lastva-Pljevlja	0,2	0,1	0,1
Finansijski troškovi KfW Lastva-Pljevlja	0,2	0,3	(0,1)
Finansijski troškovi KfW - Luštica	0,1	0,0	0,0
Finansijski troškovi EU Grant	-	-	-
Finansijski troškovi revolving kreditiranje	-	-	-
Finansijski troškovi ostala zaduženja	0,4	0,4	(0,0)
EBT	13,8	4,1	9,1
Porezi	1,3	0,4	0,9
Neto dobit	12,5	3,6	8,8

PRIHODI OD KORIŠĆENJA PRENOSNE MREŽE:

Prihodi od distribucije: iznose 11,9 mil € i veći su u odnosu na 2019. godinu (+0,3 mil €);

Prihodi od proizvođača: iznose 10,2 mil € i veći su od ostvarenih u 2019. godini (+0,4 mil €) uslijed veće instalisane snage i pozitivnog efekta tarifa;

Naknada za gubitke u prenosnoj mreži: veći u odnosu na ostvarene u 2019. godini (+2,3 mil €) kao rezultat većih ITC prihoda.

Prihodi od zagušenja: značajno veći u odnosu na ostvarene u 2019. godini (+8,2 mil €) najvećim dijelom uslijed puštanja u komercijalnu upotrebu podmorskog kabla sa Italijom početkom 2020. godine, što je uticalo na ostvarenje prihoda na granici sa Italijom u 2020. godini u iznosu od 4,5 mil €. Pored direktnog prihoda na granici sa Italijom, puštanje u rad podmorskog kabla posljedično je uticalo i na veliko interesovanje za dodjelu prekograničnih kapaciteta i na ostalim granicama Crne Gore što je dodatno doprinijelo povećanju prihoda po ovom osnovu u odnosu na prethodnu godinu i to na granici sa Srbijom (+2,1 mil €), BiH (+1,0 mil €) i Albanijom (+0,6 mil €).

Prihodi od usluga balansiranja i sistemskih usluga: manji u odnosu na ostvarene u prethodnoj godini (-0,6 mil €) kao rezultat manjih prihoda za isporučenu energiju po osnovu usluge tercijarne regulacije – COTEE.

Troškovi poslovanja: neznatno veći u odnosu na prethodnu godinu +0,2 mil € (+0,8%), uglavnom uslijed razlika u sljedećim stavkama:

- Gubitaka u prenosnoj mreži (+1,1 mil €);
- Pomoćne, sistemske i usluge balansiranja (-0,6 mil €);
- Troškova zarada (-0,2 mil €);
- Troškovi materijala (-0,1 mil €).

Amortizacija: veća u odnosu na prethodnu godinu (+0,9 mil €) kao posljedica stavljanja u funkciju osnovnih sredstava usljed realizacije investicija.

Neto finansijski troškovi: Ostvarenje neto finansijskog troška je manje u poređenju sa prethodnom godinom (-0,3 mil €) uglavnom uslijed većih finansijskih prihoda.

Porez na dobit: je obračunat kao 9% oporezive dobiti. Ostvarenje je veće u odnosu na prethodnu godinu (+0,9 mil €) kao posljedica značajno veće poreske osnovice.

Neto dobit: Ostvarena neto dobit kompanije iznosila je 12,5 miliona € i značajno je veća u odnosu na prethodnu godinu (+8,8 mil €) kao rezultat značajnog povećanja prihoda dok su istovremeno operativni troškovi zadržani na približno istom nivou u odnosu na prethodnu godinu.

Bilans stanja

BILANS STANJA			
€ mil	Kraj 2019.	Kraj 2018.	2019. u odnosu na 2018.
Osnovna sredstva	245,0	239,0	6,0
Obrtni kapital	(20,9)	(16,0)	(4,9)
Fondovi	3,8	3,4	0,4
Neto investirani kapital	220,2	219,5	0,8
Akcijski kapital	188,1	174,9	13,2
Uplaćeni kapital	155,1	155,1	-
Rezerve	0,2	0,1	0,2
Preneseni rezultati	32,7	20,3	12,5
Neto dobit iz prethodnih godina	20,3	16,6	12,5
Tekuća neto dobit	12,5	3,6	8,8
Dividende	-	-	-
Otkupljene sopstvene akcije	-	(0,6)	0,6
Neto dugovanja	32,2	44,6	(12,4)
Gotovina	22,9	17,8	5,1
Dugoročna dugovanja	55,1	62,4	(7,3)
EBRD Lastva-Pljevlja	37,7	40,8	(3,1)
KfW Lastva-Pljevlja	9,9	12,7	(2,8)
KfW (Luštica)	0,2	-	-
Ostala zaduženja	7,3	8,9	(1,6)
.....			
Kratkoročna dugovanja	-	-	-
Dividende	-	-	-
Ukupne obaveze	220,2	219,5	0,8

Neto finansijski dug

Ostvarenje u odnosu na kraj 2019. godine je manje za 12,4 mil € zbog otplate EBRD kredita i KfW kredita (-7,6 mil €) kao i otplatama po osnovu ostalih kredita (- 1,7 mil €) djelimično kompenzovanih ulaganjima u dodatnu i povezanu infrastrukturu i projekat Luštica (+1,7 mil €), dok je nivo ukupne gotovine veći (+5,1 mil €) u odnosu na 2019. godinu, uslijed generisanja gotovine iz operativne aktivnosti.

Tokovi gotovine

TOKOVI GOTOVINE			
€ mil	Kraj 2020.	Kraj 2019.	
Početno stanje	17,8	25,4	
EBIT	14,0	4,7	
Porezi	(1,3)	(0,4)	
Amortizacija	9,1	8,2	
Promjena-obrotni kapital	4,9	8,6	
Promjena-fondovi	0,4	0,0	
Promjena-investicije	(15,1)	(22,5)	
Ukupno aktivnosti iz poslovanja	12,0	(1,4)	
Finansijski troškovi	(0,3)	(0,6)	
EBRD kredit Lastva-Pljevlja	(3,1)	5,7	
KfW kredit Lastva-Pljevlja	(2,8)	(1,3)	
KfW Luštica	0,2	-	
Revolving kreditiranje	-	-	
Promjena ostala zaduženja	(1,6)	(2,6)	
Ukupno aktivnosti finansiranja	(7,6)	1,1	
Injektirani kapital	0,2	0,2	
Dividende	-	(7,0)	
Otkupljene sopstvene akcije	(0,0)	0,6	
Injektirani kapital	0,2	(7,4)	
Ukupno	4,6	(7,6)	
Konačni bilans	22,4	17,8	

Članstvo na berzi i akcije CGES-a

Od 7. maja 2012. godine, akcije CGES-a se kotiraju na A listi Montenegroberze, što je potvrda kvaliteta same hartije od vrijednosti, a posredno i niza preduslova koje kompanija ispunjava u pogledu korporativne kulture.

Kriva u nastavku prikazuje trend kretanja akcija kompanije bilježeći povećanje vrijednosti od 0,60 € po akciji na početku godine do 0,83 € po akciji na dan 31. decembar 2020. godine.

11. UPRAVLJANJE PRENOSNIM SISTEMOM

CGES kao osnivač i član ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity), kontinuirano radi na unaprijeđenju internih pravila i procedura upravljanja prenosnim sistemom, uvažavajući istovremeno zahtjeve koji važe za sve evropske operatore prenosnih sistema i specifičnosti naše mreže, a sve u cilju obezbjeđenja što kvalitetnije usluge prenosa za naše korisnike.

Iz Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) ili Rezervnog dispečerskog centra (RDC), korišćenjem SCADA sistema i ostalih najsavremenijih softverskih alata, vrši se nadzor i upravljanje prenosnom mrežom.

Upravljanje elektroenergetskim sistemom podrazumijeva vođenje sistema (održavanje frekventne stabilnosti, naponske stabilnosti, primjenu odbrambenih mjera i ponovno uspostavljanje rada nakon poremećaja), nadzor sistema u smislu statičke i tranzijentne stabilnosti, kao i operativno upravljanje prekidačkim manipulacijama.

Sve zahtjevniji zadatak održavanje balansa između potreba korisnika i proizvodnje i obezbjeđivanje visoko pouzdane elektroenergetske mreže, po najpovoljnijim uslovima za korisnike, iziskuje aktivnosti na poboljšanju metodologija i podstiče razvoj saradnje na regionalnom nivou.

Noviteti upravljanja tokom 2020. godine

U 2020. godini, CGES se, kao i drugi operatori, suočio sa radom u uslovima epidemije koronavirusa (COVID-19), što je zahtijevalo novu organizaciju rada operativnog osoblja. **U cilju smanjenja rizika od importacije i širenja virusa među osobljem koje je angažovano na kritičnim radnim procesima, aktivnosti na nadzoru i upravljanju prenosnog sistema u dnevnoj smjeni su obavljane iz sale Rezervnog dispečerskog centra (RDC). Iako je ovo prvi put da CGES koristi RDC, Društvo je uspješno odgovorilo zadatku i obezbijedilo kontinuitet upravljanja u uslovima pandemije.**

U decembru 2020. godine, Kosovski operator prenosnog sistema (KOSTT) počeo je sa radom kao posebna regulaciona oblast, čime je CGES dobio još jednu električnu granicu. Sada sistem CGES-a ima pet granica ka NOSBiH-u, EMS-u, KOSTT-u, OST-u i Terni. U skladu s tim, izvršeno je prilagođavanje sistema SCADA, ESS, ESP i E-Repo, čime su ovi sistemi i poslovni procesi za koje su vezani, usaglašeni sa novom situacijom u sistemu.

Od izuzetnog značaja za upravljanje prenosnim sistemom su **koordinacija planiranja isključenja i koordinacija analiza sigurnosti.**

Osim koordinisanih procesa, u CGES-u se svakodnevno analiziraju tokovi snaga i naponske prilike, sigurnost rada sistema u specifičnim režimima, u cilju identifikacije mogućih kritičnih situacija i osmišljavanja preventivnih i korektivnih mjera za njihovo prevazilaženje. U 2020. godini nabavljena je nova, značajno unaprijeđena, verzija softvera TNA, sa velikim brojem novih funkcionalnosti, koje omogućavaju kvalitetnije analiziranje sigurnosti rada sistema i druge analize koje se svakodnevno sprovode. Najznačajniji napredak je mogućnost rada sa CGMES formatom, čime CGES spremno dočekuje prelazak na ovaj standard na nivou ENTSO-E.

Poseban izazov za osoblje koje se bavi planiranjem rada sistema bilo je obezbjeđenje preduslova za isključenja neophodnih za realizaciju projekata modernizacije zaštite i upravljanja u trafostanicama 110/35kV, kao i zamjene rasklopne opreme u postrojenjima 110kV.

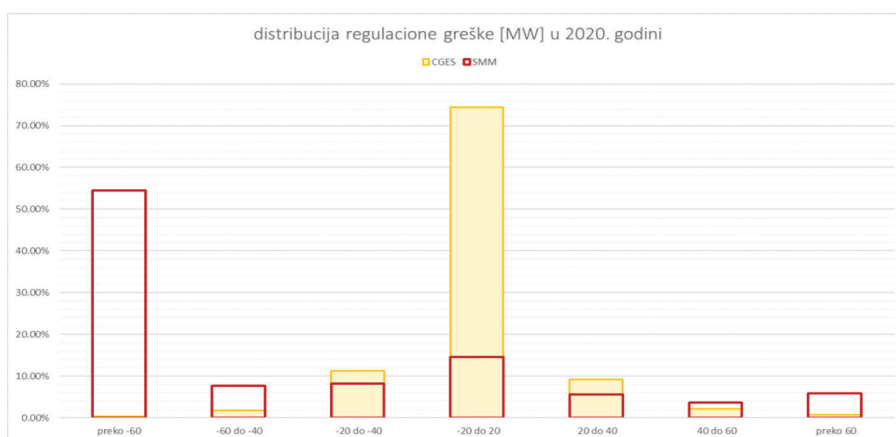
Značaj projekta koji potvrđuje finansiranje istog iz EU granta, u kombinaciji sa činjenicom da se radovi izvode u 15 trafostanica u našem sistemu u vrijeme pandemije koronavirusa (COVID-19) dovoljno govori o kompleksnosti situacije u kojoj smo se našli. Međutim, bez obzira na pomjeranja dogovorenih termina isključenja usljed posljedica pandemije, kao i značajnih tokova snaga u sistemu, zahvaljujući uložnim naporima stručnih službi CGES-a, od početka radova na implementaciji projekta nije bilo značajnijih poremećaja u napajanju korisnika iz ovog razloga.

Regulacija sistema

CGES je dužan da reguliše snagu razmjene sa susjednim elektroenergetskim sistemima, ograničavajući neželjena odstupanja u opsegu od -20 MW do +20 MW.

Na dijagramima ispod, prikazana je regulaciona greška CGES-a kao članice regulacionog bloka SMM, gdje je predstavljena veoma dobra regulacija kontrolne oblasti Crna Gora (oko 75%).

Tokom 2020. godine, implementiran je niz nadogradnji sistema nadzora i upravljanja, od čije primjene se očekuje dodatno unaprijeđenje regulacije crnogorskog EES-a. Izrađen je INOM (Inbalance Netting Optimization Module) novog sistema, koji se u testiranju pokazao kao značajna alatka koja će rasteretiti lokalne regulacione kapacitete uz potencijalne finansijske uštede za sve članove SMM bloka. Kreirani su virtuelni dalekovodi prema EMS-u i MEPSO-u, omogućavajući kooperaciju ovog vida i obračun angažovanja. U toku je uvođenje HE „Piva“ u sekundarnu regulaciju i implementacija ove nadogradnje na novom SCADA-EMS sistemu.

Kvalitet usluge prenosa električne energije

CGES, u skladu sa Pravilima o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom, evidentira i obrađuje podatke od značaja za procjenu kvaliteta usluge. Cilj ovih pravila je podsticanje operatora prenosnog sistema, operatora distributivnog sistema i snabdjevača na dostizanje i održavanje nivoa opštih i pojedinačnih **pokazatelja minimuma kvaliteta snabdijevanja električnom energijom utvrđenih ovim pravilima.**

Osnovni idikatori kvaliteta koji se odnose na prenosni sistem su:

- **AIT (Average Interruption Time)** - pruža informacije o prosječnom trajanju prekida napajanja električnom energijom kupaca, djelova distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem, izražen u minutima na godišnjem nivou;
- **ENS (Energy Not Supplied)** - pruža informacije o neisporučenoj električnoj energiji kupcima, djelovima distributivnih sistema i zatvorenih distributivnih sistema koji su priključeni na prenosni sistem, usljed neplaniranih prekida u napajanju električnom energijom, izražen u MWh na godišnjem nivou.

Tabela ispod prikazuje indikatore kvaliteta u 2019. i 2020. godini:

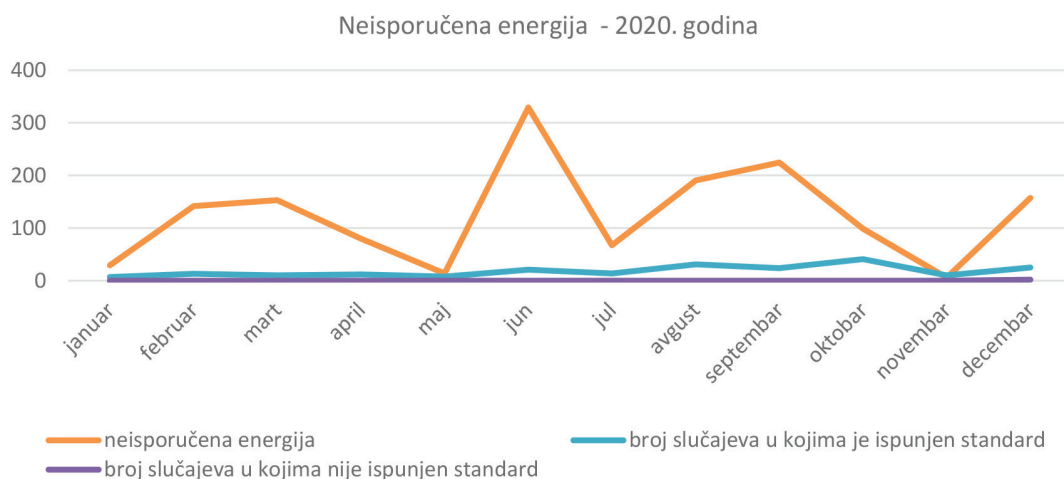
Godina	2019	2020
ENS (MWh)	2.827*	1.492
AIT (h)	7.58	4.25

* Tokom ekstremnih meteoroloških uslova 10.01.2019. godine, u periodu 8:18-15:20h, imali smo ENS 1.294 MWh (konzum TS „Ulcinj“, „Bar“ i „Virpazar“)

Prema Pravilima o minimumu kvaliteta isporuke i snabdijevanja električnom energijom, količina neisporučene električne energije usljed neplaniranih prekida u 2020. godini bila je za 47,22% manja nego 2019. godine, dok je AIT bio manji za 43.93%. Pored očiglednog poboljšanja indikatora kvaliteta u 2020. godini, važno je istaći da je odnos neisporučene i prenesene električne energije dvostruko niži u odnosu na 2019. godinu i iznosi 0,04%.

CGES kroz unapređenje, kako mrežne infrastrukture, tako i operativnih procedura, permanentno ulaže napore u cilju poboljšanja indikatora opšteg minimuma kvaliteta prenosa.

Ukupno trajanje prekida i neisporučena energija tokom 2020. godine		
	planirani	neplanirani
Ukupno trajanje prekida od početka godine (min)	12.283	23.296
Ukupna neisporučena energija od početka godine (MWh) - ENS	0	1.492,001

Uzevši u obzir da je propisani rok za izvršavanje obaveza operatora prenosnog sistema 24 sata, ističemo da samo u 0,9% slučajeva (dva od 216), nije ispunjen ovaj standard.

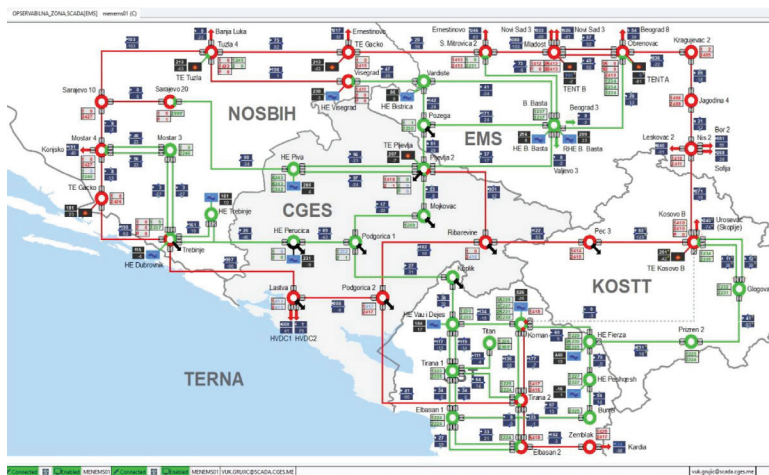
Od ukupno 163 neplaniranih prekida, 49,7 % je prouzrokovano višom silom, tj. ekstremnim meteorološkim uslovima.

Uvećana opservabilnosti, kontrola i saradnja

Novi SCADA/EMS sistem (Supervisory Control And Data Acquisition/Energy Management System), implementiran na lokaciji NDC (Nacionalni Dispečerski Centar) i RDC (Rezervni Dispečerski centar), kontinuirano doprinosi bezbjednijem i efikasnijem radu prenosnog sistema.

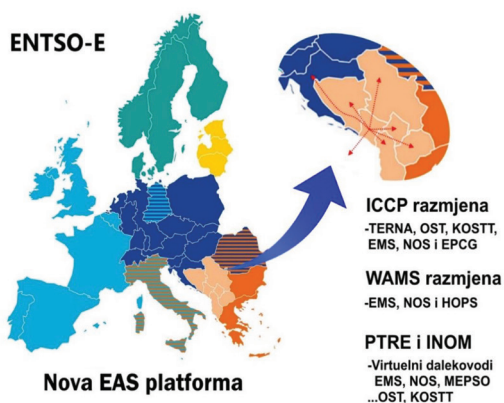
U prethodnih godinu dana implementiran je niz nadogradnji sistema nadzora i upravljanja uvođenjem novih objekata, uspostavljanjem komunikacije i razmjene podataka sa partnerima iz zemlje i okruženja, kao i puštanjem u rad modula za kooperativnu kontrolu regulacione greške bloka. U toku su završni radovi na uvođenju HE „Piva“ u sekundarnu regulaciju, kao i uspostavljanju razmjene podataka WAMS sistema (Wide Area Monitoring System), sa NOS-om i HOPS-om.

Uz navedeno, realizovani projekat pametnog pristupa i nadzora procesne mreže – SGM (Smart Grid Manager), olakšao je i ubrzao rad službi SCADA, Zaštita i ispitivanja, Održavanja, Mjerenja i dao neprocjenjiv uvid u stanje sistema sa brojim metrikama i statistikama vezano za primarnu i sekundarnu opremu, tokove snaga, meteorološke uslove i dr.

Fizička i virtuelizovana kooperacija

Povećan je broj partnera sa kojima razmjenjujemo podatke, bilo za veću opservabilnost sistema i praćenje eventualnih poremećaja, bilo za snažniju regulacionu akciju. Veći broj fizičkih veza je uspostavljen sa ICCP serverima u državi, ICCP i WAMS serverima u okruženju, kao i veći niz virtuelnih dalekovoda sa udaljenim partnerima i za specifične potrebe obračuna i nadzora tokova snaga. Sve ovo uz novi sistem za daljinski pristup i SGM značajno je unaprijedilo kvalitet i reprezentaciju svih procesa unutar našeg sistema.

U toku je izrada nove EAS platforme (ENTSO-E Awareness System), čime će se opservabilna zona na novom sistemu prošiti sa susjeda na cjelokupnu zajednicu evropskih operatera prenosnih sistema.

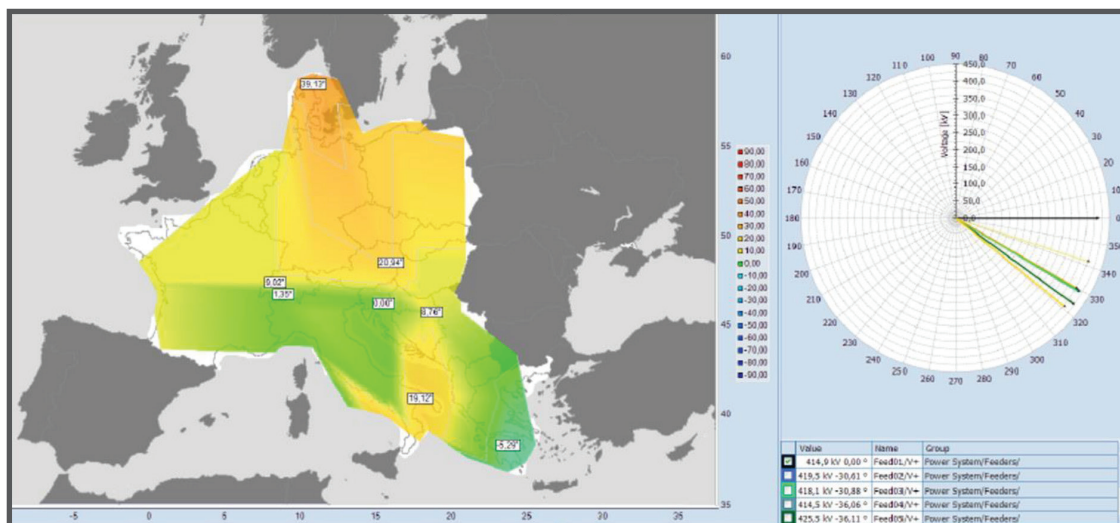
Konvertorsko postrojenje „Kotor – Terna“ je uvedeno u novi SCADA/EMS sistem, a uz saradnju sa kolegama iz italijanskog OPS-a, uspostavljena je i ICCP komunikacija, preko koje sada razmjenjujemo relevantna mjerenja i podatke, što doprinosi većem stepenu iskorištenja prenosnih kapaciteta Crna Gora – Italija.

Razmijenjene su i bilateralne tabele podataka i sa kolegama iz OST-a i KOSTT-a, uz posljedično uspješno testiranje ICCP komunikacije i tačnosti svih metrika.

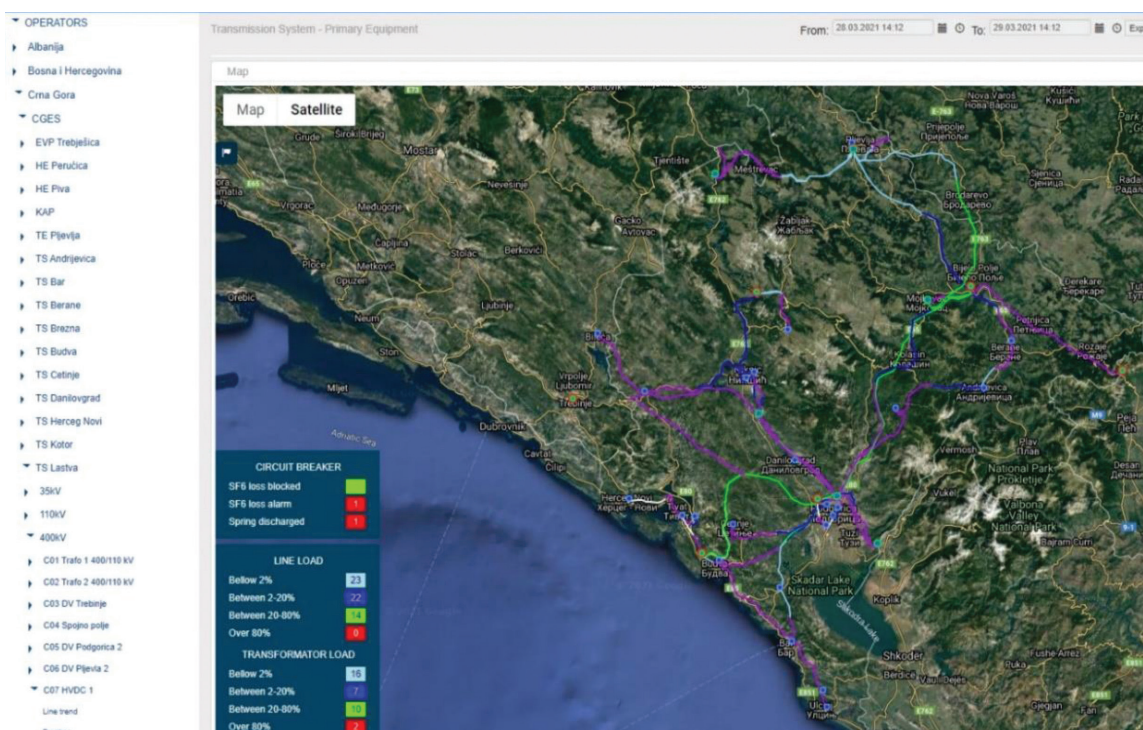
U toku su i radovi na proširenju WAMS platforme, pa će CGES u bliskoj budućnosti primati kritične podatke, u rezoluciji od 20ms, iz operatera prenosnog sistema BiH i Hrvatske, pored postojeće razmjene sa EMS-Srbija.

Pametna mreža – siguran i pouzdan sistem

Uspješnom implementacijom projekta SGM, prednosti digitalizacije i savremene mikroprocesorske opreme u trafostanicama i razvodnim postrojenjima CGES-a, dobijaju još više na značaju i postižu svoj puni potencijal. Nadležne službe sada mogu daljinski pristupiti svakom uređaju u postrojenju i eventualno otklanjati probleme.

SGM aplikacija daje uvid u skoro sve procesne veličine u EES-u, uz geografski prikaz i bazu podataka koja je od velikog značaja za organizaciju poslovnih aktivnosti, praćenje stanja mreže i opreme. Sve ovo na ergonomičan način omogućava uvid u rad sistema i pravovremeno reagovanje, što značajno unaprijeđuje aktivnosti koje preduzimamo u cilju očuvanja pouzdanog i bezbjednog rada sistema i doprinosi efikasnosti tehničkih službi CGES-a.

12. PREKOGRANIČNI PRENOSNI KAPACITETI I TRŽIŠNE OPERACIJE

Puštanjem u pogon nove infrastrukture i fizičkog povezivanja sa elektroprenosnim sistemom Italije putem HVDC podmorskog kabla, tržišta električne energije jugoistočne Evrope preko elektroenergetskog sistema Crne Gore dobila su direktnu konekciju sa tržištem električne energije zemalja EU. CGES je zajedno sa kolegama iz italijanske Terne, unaprijedio Pravila za dugoročnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora i Pravila za dnevnu dodjelu kapaciteta na granici Italija – Crna Gora koja su odobrena od strane Regulatorne agencije za energetiku u novembru 2020. godine. Takođe, Regulatorna agencija za energetiku je odobrila ažurirana Pravila za aukcije za raspodjelu prenosnih kapaciteta na granici regulacionih oblasti Elektromreže Srbije AD Beograd (EMS) i CGES-a.

Dodatno, u posljednjem kvartalu 2020. godine CGES je, u saradnji sa drugim nadležnim operatorima i ENTSO-E, obezbijedio sve tehničke i formalne preduslove za razmjenu energije i alokacije prekograničnih kapaciteta na granici sa Kosovskim operatorom

prenosnog sistema (KOSTT), koji od sredine decembra 2020. godine funkcioniše kao samostalna kontrolna oblast.

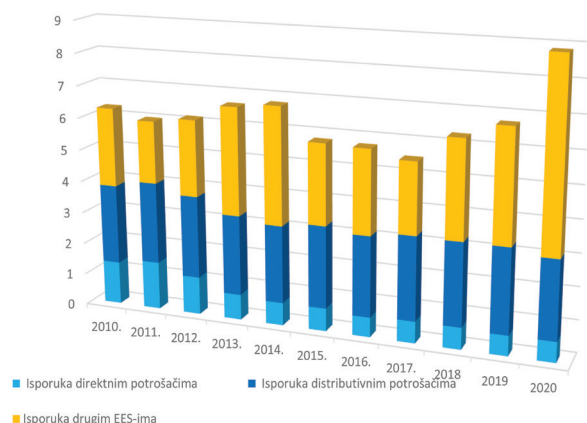
Zahvaljujući tome i implementacijom navedenih pravila, CGES je dodatno poboljšao postupak alokacije prekograničnih kapaciteta i obezbijedio preduslove za povećanje interesovanja za dodjelu prekograničnih prenosnih kapaciteta i time konkurentnosti. Sa tehničkog stanovišta, gore navedene inovacije su se pokazale opravdanim u smislu optimalnog iskorišćenja prekograničnih kapaciteta.

Takođe, CGES je aktivni učesnik u međunarodnim radnim grupama uspostavljenim u cilju realizacije povezivanja tržišta električne energije dan-unaprijed, a konkretan doprinos daje i kroz aktivnosti Berze električne energije čiji je osnivač. U tom smislu, CGES je prepoznao potrebu za integrisanjem tržišta u jugoistočnoj Evropi sa susjednim državama EU, posebno imajući u vidu blisku fizičku povezanost koju omogućava HVDC podmorski kabal između Italije i Crne Gore.

13. ELEKTROENERGETSKI POKAZATELJI

Prenesena energija u 2020. godini (TWh)

Prenesena električna energija

Mreža CGES-a je u 2020. godini prenijela ukupno 8.845,93 GWh električne energije, za potrebe crnogorskog elektroenergetskog sistema i tranzita električne energije za potrebe drugih sistema i interkonekcije.

Puštanjem u rad HVDC kabla prema Italiji, u 2020. godini bilježimo izuzetan rast ukupne prenesene energije koju je omogućio CGES. Naime, u odnosu na 2018. i 2019. godinu ostvaren je rast od 40,82%, odnosno 31,37%.

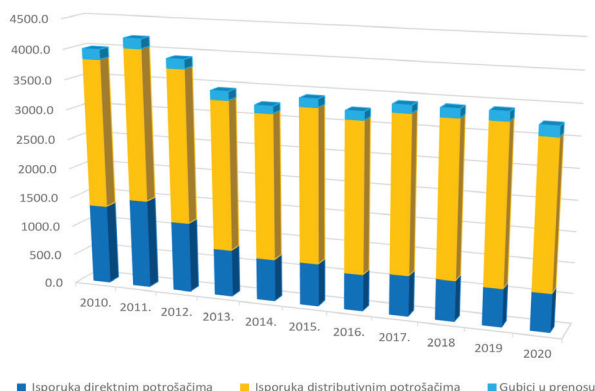
Potrošnja električne energije

Ukupna potrošnja električne energije u Crnoj Gori u 2020. godini iznosila je 3.238,63 GWh, što je u odnosu na vrijednosti iz 2019. godine niže za 4,9 %, a izazvano je padom potrošnje na distributivnom nivou koji je uzrokovan pandemijom koronavirusa (COVID-19).

Potrošnja

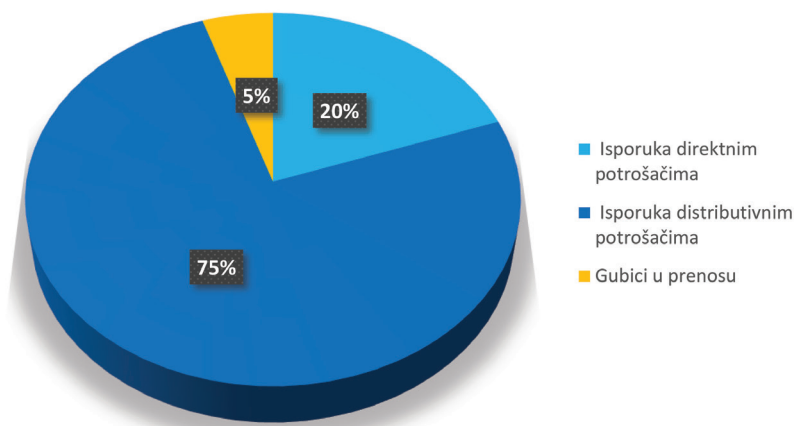
godina	2019	2020	razlika
Isporuka distributivnim potrošačima	2.636,055	2.441,285	-7,4%
Isporuka direktnim potrošačima	623,274	633,755	1,7%
Gubici u prenosu	146,461	163,589	11,7%
Stopa gubitaka u prenosu u odnosu na ukupno prenesenu električnu energiju	2,13%	1,82%	-14,6%
Ukupno:	3.405,79	3.238,63	-4,9%

Ukupna potrošnja električne energije u periodu od 2010-2020. (GWh)

Puštanjem u rad HVDC podmorskog kabla, došlo je do povećanja tranzita električne energije preko prenosnog sistema Crne Gore. Zahvaljujući većem iskorišćenju mreže najvećeg naponskog nivoa, stopa gubitaka u prenosu u odnosu na ukupno prenesenu energiju u 2020. godini iznosila je 1,82%, za razliku od 2019. godine kada je ista imala vrijednost od 2,13%.

Učešće po tipu potrošnje 2020. godine

Sa dijagrama se može zaključiti da se gotovo 4/5 ukupne potrošnje električne energije odnosi na kupce na distributivnom nivou.

Maksimalno opterećenje crnogorske prenosne mreže zabilježeno je 19.01.2020. godine, kada je ostvaren uvoz u vrijednosti od 26.792,90 MWh, pri tranzitu od 25.032,397 MWh. Tog dana je ostvarena maksimalna vrijednost tranzita u vrijednosti od čak 1.273 MW u 17. satu.

U nastavku je dat prikaz maksimalnog/minimalnog opterećenja sistema, kao i ostvarena maksimalna i minimalna potrošnja na dnevnom nivou u 2020. godini.

Vršna potrošnja u Crnoj Gori u 2020. godini iznosila je 547 MW, u poređenju sa 605 MW u 2019. godini.

Maksimalna		Maksimalna dnevna potrošnja snaga		
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
547	19	06.02.2020	11155,68	22.01.2020
Minimalna snaga		Maksimalna dnevna potrošnja snaga		
MW	Sat	Dan	MWh	Dan
214	7	03.05.2019	6913,73	22.05.2019

Taj vrhunac zabilježen je 06.02.2020. godine u 19. satu.

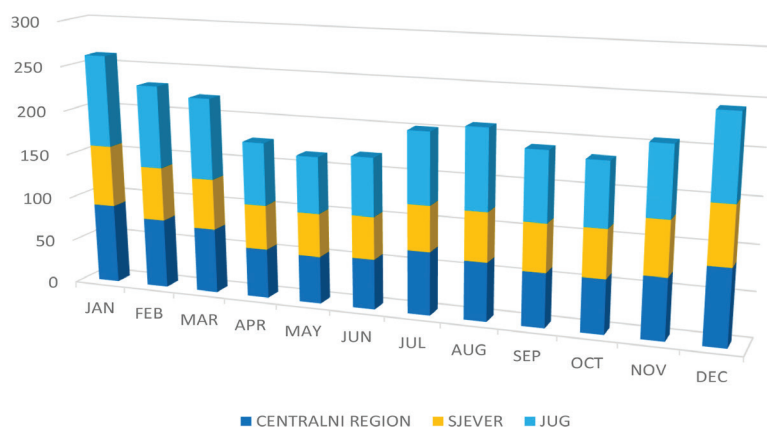
Minimalna potrošnja od 214 MW zabilježena je u sedmom satu 03.05.2020. godine.

Najveći dnevni konzum ostvaren je 22. januara, a najniži 22. maja 2020. godine.

Električna energija predata distributivnoj mreži

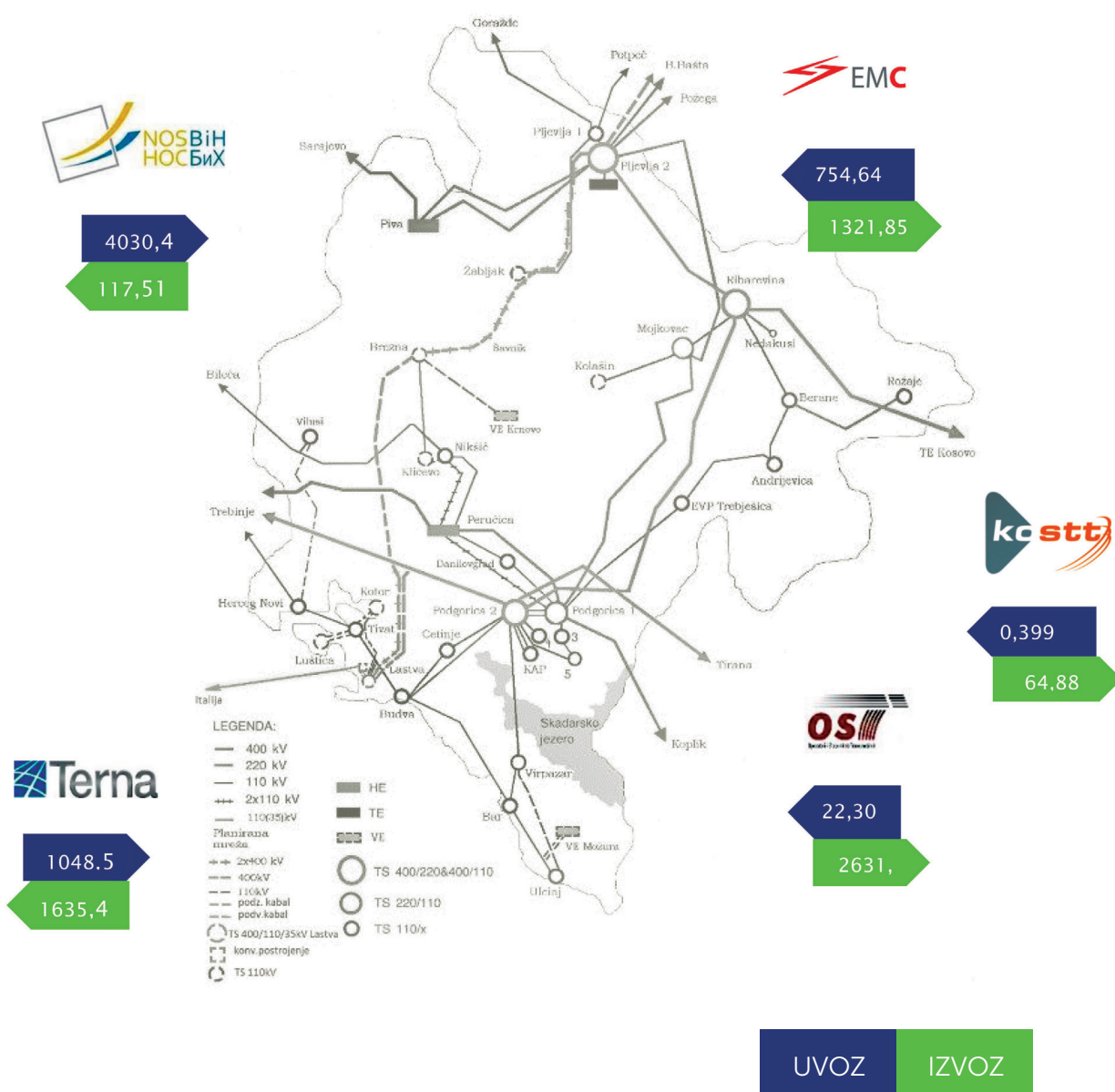
Usljed pandemije koronavirusa (COVID-19), pad potrošnje na distributivnom nivou ogleda se naročito u ljetnjim mjesecima jul-avgust, kada je uobičajeno da se na primorju bilježe maksimalne potrošnje, sa karakterističnim "pikom". Tokom 2020. godine, trend kretanja energije predate distributivnoj mreži bio je prilično uravnotežen i predstavljen je na sljedećem dijagramu.

Energija predata distributivnoj mreži po regionima (GWh)

Razmjena električne energije po granicama

U nastavku je prikazana šema crnogorskog elektroenergetskog sistema sa razmjenom električne energije po granicama (MWh) u 2020. godini.

14. INFORMACIONO KOMUNIKACIONE TEHNOLOGIJE

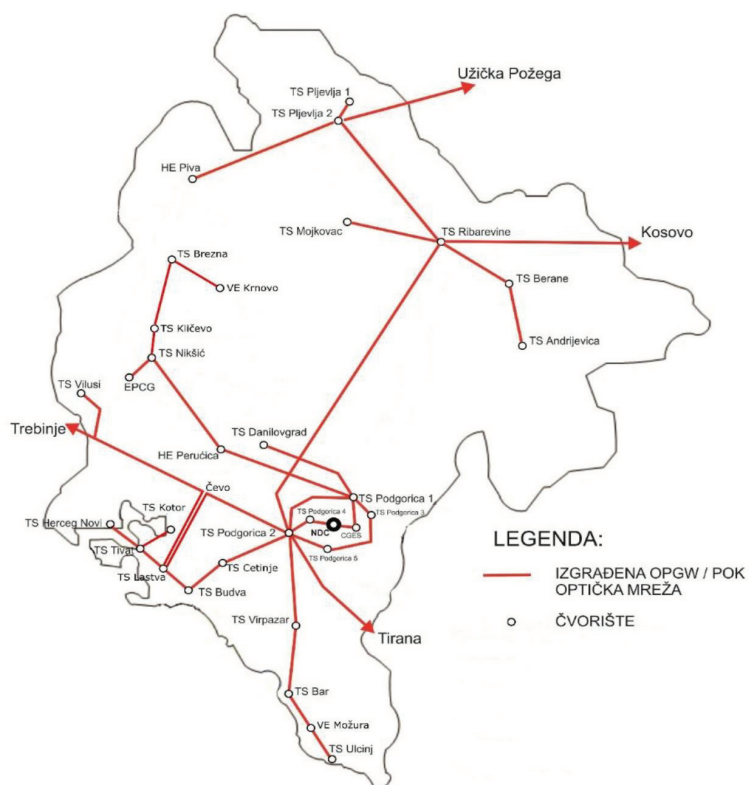
Optička vlakna u srcu pametnih mreža

Uslov za efikasno funkcionisanje sistema operatora prenosnog sistema (OPS) je postojanje telekomunikacionog sistema za prenos tehničkih i poslovnih podataka.

Telekomunikaciona mreža se koristi i za razmjenu podataka o radu elektroenergetskih sistema evropskih zemalja u realnom vremenu, u cilju obezbjeđivanja sigurnosti rada elektroenergetskog sektora u Evropi.

Razvoj optičke mreže CGES-a je usaglašen sa razvojem mreža susjednih operatora prenosnog sistema.

Prema ENTSO-E preporukama, u toku 2020. godine je, za potrebe Physical Communications Network (PCN) mreže, izvršena implementacija 50 Mbit/s linkova sa susjednim operatorima prenosnog sistema (EMS, NOSBIH i OST). Od PCN mreže se očekuje da objedini aktuelnu razmjenu real-time i offline podataka.

- CGES posjeduje 857 km sopstvene optičke infrastrukture bazirane na optičkim vlaknima ugrađenim u zemljovodno užje (OPGW- Optical Ground Wire).

- Putem ove infrastrukture, CGES je povezan i sa susjednim sistemima, a preko njih i sa svim operatorima prenosnih sistema u ENTSO-E, vršeci razmjenu podataka u realnom vremenu, koristeći Electronic Highway mrežu.

Optička mreža CGES-a, na dan 31.12.2020.

Optička mreža prenosa svojom konfiguracijom i kapacitetima, s jedne strane zadovoljava postojeće potrebe u pogledu prenosa informacija složenog tehničkog i poslovnog sistema CGES-a, a s druge strane predstavlja potencijalni komercijalni resurs na telekomunikacionom tržištu Crne Gore. CGES je operator registrovan za pružanje usluge iznajmljivanja optičkih vlakana, a tokom 2020. godine potpisan je novi ugovor sa jednim operatorom elektronskih komunikacija o zakupu dva optička vlakna u dužini od 430 km.

Dodatno, plan Društva je da svaki novi i rekonstruisani dalekovod umjesto zemljovodnog užeta ima OPGW užu, kao i da se tokom izgradnje kablovskih visokonaponskih vodova polažu podzemni optički kablovi. Na ovaj način će se proširiti naša optička mreža i obezbijediti redundansa na postojećim pravcima. U 2020. godini realizovan je optički link na relaciji TS „Podgorica 1” – TS „Podgorica 4”, kombinacijom OPGW kabla i podzemnog optičkog kabla.

U okviru inicijative „Balkan Digital Highway” koju je pokrenula Svjetska banka, a u kojoj, osim CGES-a, učestvuju još tri elektroprenosne kompanije iz regiona (KOSTT, OST i MEPSO) započet je rad na izradi studije izvodljivosti za zajedničko korišćenje raspoložive optičke infrastrukture. Ova studija treba da sagleda prednosti zajedničkog komercijalnog pristupa regionalnih operatora prenosnog sistema na telekomunikacionom tržištu i da predloži preliminarni dizajn buduće mreže, uzimajući u obzir rezultate analize tržišta za svaki OPS odvojeno.

Savremeni informacioni sistemi

U toku 2020. godine je u cilju povećanja efikasnosti Društva, modernizacije i digitalizacije korporativnih poslovnih procesa, započeta implementacija nekoliko kapitalnih projekata iz oblasti informacionih tehnologija.

Svojim obimom, značajem i kompleksnošću ističe se implementacija novog Enterprise Resource Planning (ERP) sistema (rješenje Microsoft Dynamics 365 Business Central).

Implementacija će biti završena i sistem pušten u rad u prvoj polovini 2021. godine, nakon čega započinje rad na implementaciji Document Management System (DMS).

U cilju obezbjeđivanja kontinuiteta poslovanja (**Business Continuity**), u slučaju incidentnih događaja, prirodnih i drugih katastrofa, započeta je i implementacija **Disaster Recovery (DR) Data centra**. Na ovaj način, zaposlenima u Društvu osiguraće se nesmetan pristup i korišćenje poslovnih informacionih sistema u slučaju bilo koje od navedenih nepredvidivih okolnosti. Do kraja 2020. godine, završena je prva faza projekta u kojoj su stvoreni neophodni preduslovi za puštanje u rad DR Data centra.

Razvoj postojećih i implementacija novih servisa poslovnog i tehničkog informacionog sistema zahtijevala je neophodnu **serversku i mrežnu infrastrukturu** koja svojim performansama može da zadovolji potrebe tih sistema. Tokom 2020. godine, u Data centru u NDC-u je implementirana mrežna oprema nove generacije (redundantni firewall uređaji, 10Gb L3 core switch-evi itd.), kojom je značajno unaprijeđena bezbjednost mreže, povećana brzina razmjene podataka, uspostavljena efikasnija kontrola saobraćaja i eventualnih malicioznih aktivnosti na mreži. Takođe, implementacijom novih rutera i WiFi

opreme u svim trafostanicama, izvršeno je povezivanje istih u računarsku LAN mrežu i omogućen je korisnički pristup WiFi mreži CGES-a.

Samim tim što je CGES prepoznat kao vlasnik kritične infrastrukture, jedan od najznačajnijih aspekata u oblasti informacionih tehnologija jeste **bezbjednost IT infrastrukture i njena zaštita od neželjenih spoljašnjih i unutrašnjih napada**. U cilju povećanja zaštite od samog gubitka podataka, implementiran je sistem za back-up ključnih radnih stanica. Povećanje zaštite od unutrašnjih prijetnji IT resursima CGES-a implementirano je kroz sistem za upravljanje i nadziranje zapisa, dok je zaštita od spoljašnjih prijetnji realizovana NGFW (Next-Generation Firewall) rješenjima. Implementacija sistema za monitoring i upravljanje, kao i service desk aplikacija omogućile su automatizaciju IT procesa unutar Društva.

Tokom 2020. godine, usvojene su politike i procedure informacione bezbjednosti koje se baziraju na principima standarda **ISO27001**. Implementacija ovih politika će započeti u 2021. godini. Nastavljene su i aktivnosti u okviru radnih grupa: USEA/UCSI cubersecurity working group i Cybersecurity coordination group Energetske zajednice jugoistočne Evrope.

Pored pomenutih aktivnosti, u situaciji epidemije koronavirusa (COVID-19), svim zaposlenima CGES-a za koje je to bilo potrebno, obezbijeđeni su uslovi za rad od kuće, putem sigurne VPN konekcije za udaljeni pristup kompanijskim IT sistemima. Istovremeno su stavljeni u funkciju i različiti konferencijski softveri i drugi alati za održavanje on-line sastanaka.

15. OBJEKTI PRENOSNOG SISTEMA

Prenosni sistem u Crnoj Gori, prema Zakonu o energetici čine postrojenja (trafostanice) i vodovi (dalekovodi i kablovi) naponskih nivoa 400 kV, 220 kV i 110 kV.

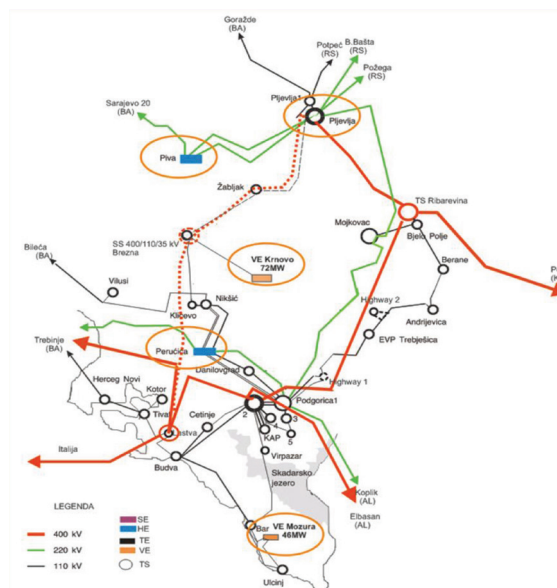
Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica gazduje sa 1411 km dalekovoda i to:

- 6 dalekovoda 400 kV, dužine 355,3 km,
- 8 dalekovoda 220 kV, dužine 338 km,
- 35 dalekovoda 110 kV od kojih su tri dalekovoda 2x110 kV, dužine 568,2 km,
- 4 dalekovoda 110 kV koji su pogonu pod naponom 35 kV, dužine 97 km,
- 2 podzemna 110 kV kablovska voda, dužine 7,3 km,

kao i 3866,5 MVA instalisane snage u:

- 4 trafostanice 400/x, (2035 MVA),
- 2 trafostanice 220/x, (616 MVA),
- 19 trafostanica 110/x, (1215,6 MVA).

Prenosni sistem Crne Gore ima značajan broj interkonektivnih dalekovoda sa susjednim elektroenergetskim sistemima:

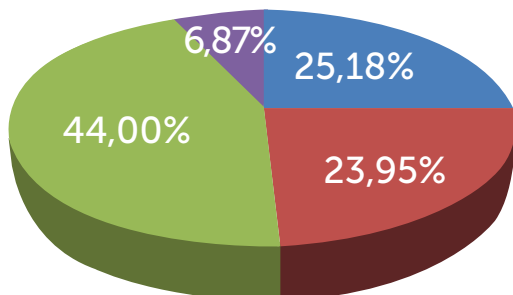

Prikaz dužina dalekovoda po naponskim nivoima

Prenosna mreža Crne Gore 2020. godine

- Sa elektroenergetskim sistemom Srbije, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko dva DV 220kV, kao i sa jednim DV 110kV;
- Sa elektroenergetskim sistemom Kosova, prenosna mreža Crne Gore je povezana preko jednog DV 400kV;
- Sa elektroenergetskim sistemom Bosne i Hercegovine je povezana preko jednog DV 400kV, dva DV 220kV, dva DV 110kV i jednim DV 110 (35) kV;
- Sa elektroenergetskim sistemom Albanije je povezana preko jednog DV 400kV i jednog DV 220 kV;
- Sa elektroenergetskim sistemom Italije je povezana preko 500kV HVDC podmorskog kabla.

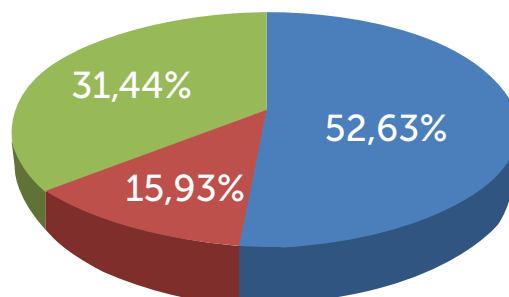
Vodovi

- 400 kV
- 220 kV
- 110 kV
- 110 (35) kV

Prikaz instalisane snage transformatora

Instalisana snaga transformatora

- 400/x
- 220/x
- 110/x

Korisnici prenosnog sistema

Na elektroprenosnu mrežu u vlasništvu CGES-a priključene su:

- Hidroelektrane „Perućica” (instalisan snage 310 MW) i „Piva” (347 MW),
- Termoelektana „Pljevlja” (210 MW),
- Vjetroelektrane „Krnovo” (72MW) i „Možura” (46MW),
- Direktni potrošači:
 - Kombinat aluminijuma Podgorica,
 - Tosčelik – Željezara Nikšić,
 - Željeznička infrastruktura Crne Gore,
- CEDIS koji posredstvom distributivne mreže električnom energijom napaja oko 400.000 registrovanih distributivnih potrošača.

Eksploatacija, ispitivanje i održavanje

Briga o elektronergetskim objektima podrazumijeva redovno praćenje i ispitivanje stanja opreme, obavljanje redovnih pregleda, revizija i remonata, kao i brzo, efikasno i kvalitetno otklanjanje kvarova i havarijskih situacija, a sve na način da se obezbijedi da vrijeme beznaponskog stanja bilo koga od korisnika elektroprenosnog sistema ne postoji ili bude minimalno.

Plan i realizacija pregleda zaštita i ispitivanja opreme u 2020. godini

U toku 2020. godine, planirane aktivnosti vezano za kontrolu zaštita i ispitivanje stanja opreme su realizovane u obimu od oko 95 %.

Tokom 2020. godine, Služba zaštite i ispitivanja je obavila 20 hitnih intervencija.

Plan i realizacija revizija i remonata trafostanica u 2020. godini

Plan revizija i remonata kako dalekovoda tako i trafostanica je u potpunosti realizovan.

Osim planiranih pregleda remonata, revizija i ispitivanja, izvršene su i zamjene opreme kako u trafostanicama tako i na dalekovodima. U toku 2020. godine, na osnovu plana ali i rezultata pregleda, revizija i ispitivanja realizovana je zamjena VN prekidača, rastavljača, mjernih transformatora, odvodnika prenapona, kao opreme i na dalekovodima.

Od ulaganja u postojeće objekte u 2020. godini važno je istaći realizaciju revitalizacija DV 110 kV Herceg Novi – Trebinje (zamjena provodnika, zaštitnog užeta, izolatora i spojne i ovjesne opreme), ugradnju transformatora 110/35 kV u TS Kotor i TS Nikšić što značajno poboljšava pogonsku spremnost elektroprenosnog sistema, a time i sigurnost i kvalitet napajanja potrošača električnom energijom.

16. ZAŠTITA I ZDRAVLJE NA RADU

U okviru permanentnih aktivnosti Društva na obezbjeđenju adekvatnih mjera zaštite na radu i zdravlja zaposlenih, shodno Zakonu o zaštiti i zdravlju na radu, kao i najboljima praksama vezano za zaštitu i zdravlje na radu tokom 2020. godine, izvršene su brojne aktivnosti iz oblasti zaštite i zdravlja na radu:

- Donešeni su:
 - Pravilnik o zaštiti i zdravlju na radu,
 - Program o osposobljavanju za bezbjedan rad zaposlenih,
 - Procedura o postupku provjere alkoholisanosti i prisustva drugih psihoaktivnih supstanci i opojnih sredstava zavisnosti,
- Izrađen je Akt o procjeni rizika sa Normativom sredstava lične i kolektivne zaštite na radu.

Prethodnu 2020. godinu, sa stanovišta zdravlja obilježila je pandemija koronavirusa (COVID-19).

Crnogorski elektroprenosni sistem je, prije nego su potvrđeni prvi slučajevi inficirani koronavirusom (COVID-19) u Crnoj Gori, preduzeo adekvatne mjere i radnje u cilju sprječavanja importacije i njegovog širenja među zaposlenima. Sprovedene su sve instrukcije i preporuke nadležnih organa.

U cilju prevencije importacije i širenja koronavirusa (COVID-19), CGES se pobrinuo da za sve svoje zaposlene obezbijedi sredstva za zaštitu.

Kako je, bez obzira na pandemiju, CGES dužan da obezbijedi kvalitetno i sigurno funkcionisanje elektroprenosnog sistema Crne Gore, a uvažavajući i opasnost po zdravlje zaposlenih osim upoznavanja zaposlenih sa svim mjerama zaštite koje su donosile nadležne institucije, pripremljen je i Plan angažovanja i organizacije poslova u 2 scenarija:

- Scenario 1: Obavljanje svih redovnih aktivnosti uz minimalan boravak na poslu,
- Scenario 2: Minimalni proces rada.

Formirani su tim za preventivno djelovanje i krizni štabovi koji bi se aktivirali u slučaju prelaska na Scenario 2, čiji su zadaci preventivno djelovanje u cilju sprječavanja importacije i širenja koronavirusa (COVID-19), odnosno sprovođenje mjera, preporuka i odluka koje je usvojila Vlada Crne Gore.

Održavanje sastanaka se realizovalo dominantno preko interneta, pa se redovne aktivnosti, koordinacije i komunikacija među zaposlenima, i u slučaju rada od kuće, odvijaju bez problema.

17. MJERE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

U toku 2020. godine, realizovane su aktivnosti na implementaciji ISO 14001 Sistema upravljanja zaštitom životne sredine u sklopu Integrisanog sistema menadžmenta (ISO 9001, ISO 14001 i ISO 45001). Praćene su aktivnosti vezane za zapisnike i rješenja Inspekcije za zaštitu životne sredine.

Upravljanje otpadom, kao jedna od aktivnosti koja se sprovodi u cilju zaštite životne sredine, obavlja se u skladu sa principima održivog razvoja, odnosno efikasnijeg korišćenja resursa koje podrazumijeva: sprečavanje nastanka otpada kad god je to moguće, pravilno skladištenje otpada (naročito opasnog), pripremu postojećeg otpada za ponovnu upotrebu, recikliranje ili dobijanje energije i obezbjeđuje očuvanje životne sredine od negativnog djelovanja koje proističe iz radnih procesa. Naša kompanija postupa sa otpadom u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i prema „Planu upravljanja otpadom CGES AD“. Godišnji izvještaji o upravljanju otpadom dostavljaju se Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine i MONSTAT-u.

Najveći dio proizvedenog otpada se reciklira. U toku 2020. godine, od oko 250 t proizvedenog otpada u 2020. godini, reciklirano je 210 t.

18. INVESTICIONA ULAGANJA

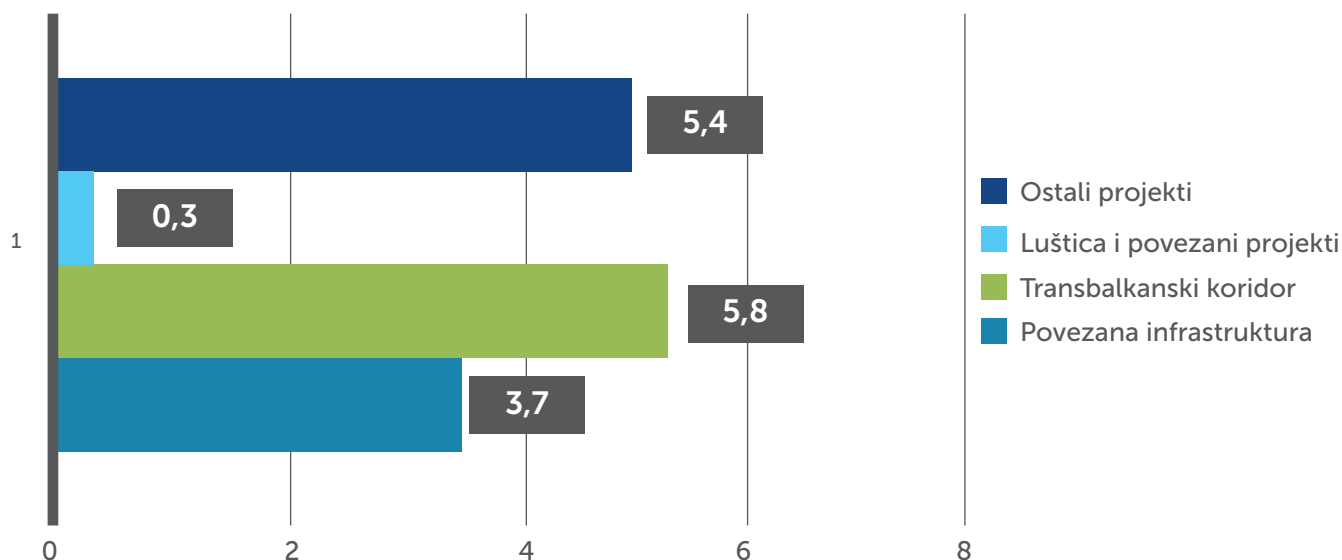
Plan investicija u 2020. godini obuhvatio je aktivnosti na realizaciji 58 projekata. Ostvarena je realizacija investicija u iznosu od 15.2 miliona €. Ulaganja u investicije koje su realizovane ili dijelom realizovane odnose se na:

- Povezanu infrastrukturu koja obuhvata izgradnju TS 400/110/35 kV Lastva, DV 400kV Lastva-Čevo i DV 400kV Čevo-Pljevlja;
- Transbalkanski koridor koji u 2020. godini obuhvata izgradnju TS 400/110/35 kV Brezna, izgradnju DV 400kV Pljevlja2 - Bajina Bašta, rekonstrukciju sistema zaštita u prenosnoj mreži, kao i zamjenu VN opreme u trafostanicama CGES-a;
- Lušticu i povezane projekte koji obuhvataju izgradnju TS 110/35kV Luštica sa priključkom na 110kV mrežu, rekonstrukciju TS 110/35kV Tivat, rekonstrukciju DV 110kV Lastva-Tivat i izgradnju DV 110kV Lastva - Kotor;
- Ostale projekte koji predstavljaju ulaganja u modernizaciju i nove projekte.

Treba istaći da su u ovom periodu završeni neki od veoma značajnih projekata, kao što su obezbjeđenje dvostranog napajanja 110 kV za TS Podgorica 4, revitalizacija dalekovoda 110 kV, nabavka energetskih transformatora 110/35 kV za TS Kotor i TS Nikšić i drugi, čime je značajno povećana pouzdanost napajanja predmetnih područja.

Realizacija investicionih projekata, u godini koja je iza nas, predstavljala je poseban izazov zbog problema koje je sa sobom donijela pandemija koronavirusa. Mnogobrojne aktivnosti su se izvodile u vrlo specifičnim uslovima počev od nabavke opreme do izvođenja radova, drugačijeg načina komunikacije i rada mnogih učesnika poslovnih procesa realizacije investicija. Pored pandemije, veliki izazov predstavlja sporo rješavanje imovinsko-pravnih problema i posljedično obezbjeđenje uslova za izvođenje radova. Ovi problemi, usljed okolnosti koje nijesu u nadležnosti CGES-a, negativno utiču na realizaciju planiranog, posebno kad je riječ o značajnim infrastrukturnim projektima. Uprkos tome, CGES iza sebe ima jednu uspješnu poslovnu godinu.

Kapitalna ulaganja u mil €

Dalji razvoj

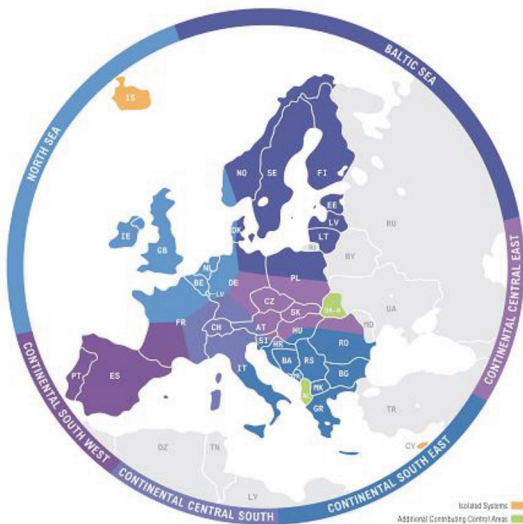
CGES i u narednom periodu nastavlja sa ulaganjem u izgradnju i modernizaciju prenosne mreže i objekata.

Pored završnih aktivnosti na projektu povezane infrastrukture podmorske interkonekcije Crna Gora - Italija, CGES očekuju intenzivne aktivnosti na projektu Transbalkanskog koridora kojim će se zemlje Balkana, od Rumunije preko Srbije, BiH i Crne Gore, povezati sa Italijom. CGES učestvuje u rješavanju regionalnog problema visokih napona u regionu Zapadnog Balkana, pa će kroz projekat ugradnje varijabilnog šant reaktora u TS Lastva dati adekvatan doprinos. Za naredni period planirana je rekonstrukcija

110kV dalekovoda sa akcentom na primorski region kako bi pouzdanost napajanja bila na najvećem nivou i stvorili se optimalni uslovi za priključenje novih obnovljivih izvora energije. Prateći potrebe za električnom energijom, koje se iz dana u dan povećavaju, CGES u svojim razvojnim planovima ima izgradnju određenog broja novih trafostanica i vodova. Pored navedenih aktivnosti na rekonstrukciji i izgradnji elektroenergetske infrastrukture, velika pažnja je posvećena projektu nabavke i implementacije novog informacionog sistema koji će obezbijediti bolje, preciznije i efikasnije upravljanje svim resursima kompanije kako bi na najbolji način odgovorio svim potrebnim zahtjevima današnjeg kompleksnog poslovanja kompanije.

19. MEĐUNARODNA SARADNJA

Imajući u vidu da je Zakonom o prekograničnoj razmjeni električne energije i gasa, između ostalog, propisano da prekogranični prenos električne energije može da obavlja operator prenosnog sistema (OPS) koji ima uspostavljen sistem međunarodne saradnje, te da se navedenim zakonom međunarodna saradnja OPS-a propisuje kao dužnost, obaveza CGES-a je da u okviru svog poslovanja kontinuirano ostvaruje i unapređuje međunarodnu saradnju, kako na regionalnom tako i na evropskom nivou.

U tom smislu, CGES ostvaruje međunarodnu saradnju u cilju jačanja kapaciteta i primjene najboljih međunarodnih praksi u oblasti energetike, te daljeg pozicioniranja CGES-a kao kompanije koja prati evropske tokove iz svog domena poslovanja.

Tokom 2020. godine, predstavnici CGES-a su nastavili aktivnosti u okviru svog učešća u međunarodnim radnim tijelima i organizacijama. Uprkos pandemiji

koronavirusa koja je u velikoj mjeri promijenila način i organizaciju rada, planirane međunarodne aktivnosti su uglavnom realizovane putem elektronskih kanala komunikacije.

Članstvo u ENTSO-E

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica kontinuirano ostvaruje saradnju sa evropskim operatorima prenosnih sistema u okviru Evropske mreže operatora prenosnih sistema - ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity), koja danas broji 42 članice iz 35 evropskih država. Cilj saradnje, utvrđen Regulativom Evropskog parlamenta 714/2009 kao sastavnim dijelom Trećeg energetskog paketa zakonodavstva Evropske unije, je promocija uspostavljanja i omogućavanje funkcionisanja regionalnog i unutrašnjeg tržišta električne energije

Evropske unije, prekogranične trgovine, kao i obezbjeđenje optimalnog upravljanja, koordinisanog rada i odgovarajućeg tehničkog razvoja evropskog elektroprenosnog sistema. Dodatno, jedan od najznačajnijih ciljeva ENTSO-E organizacije je aktivno pružanje podrške evropskoj energetskej i klimatskoj agendi, kao i integracija visokog stepena obnovljivih izvora energije u energetske sistem Evrope.

Tokom 2020. godine, predstavnici CGES učestvovali su u radu Komiteta za razvoj sistema (System Development Committee), Grupe AIM (Asset Implementation Management) u okviru Komiteta za razvoj sistema, Podgrupe Podaci i modeli, Komiteta za istraživanje, razvoj i inovacije (Research, Development and Innovation Committee), Komiteta za upravljanje sistemom (SOC – System Operation Committee) i Regionalne grupe Kontinentalna Evropa (RG CE), PG KOSTT, FSkar implementation, Podgrupe za koordinisani rad sistema (SG CSO – Sub Group Coordinated System Operation) i Tehničke korisničke grupe Electronic Highway.

Takođe, predstavnici CGES-a učestvovali su i u radu Ekspertske grupe za međunarodnu saradnju za kontrolu mreže IGCC (International Grid Control Cooperation Expert Group), Tržišnog komiteta (Market Committee), Upravljanja zagušenjima i integracija tržišta (CMMI - Congestion Management and Market Integration), Grupe za pravna i regulatorna pitanja (LRG – Legal and Regulatory Group), Inicijativi za saradnju jugoistočne Evrope projekat planiranja prenosnog sistema SECI TSP (Southeast Europe Cooperation Initiative Transmission System Planning Project), Grupi

za mrežne modele i prognostičke alate (NMFT – Network Models and Forecast Tools), kao i u SPD (System Protection & Dynamics).

Članstvo u Med-TSO-u

Asocijacija operatora prenosnih sistema zemalja Mediterana – Med-TSO je osnovana u cilju promovisanja stvaranja mediteranskog energetskeg tržišta, obezbjeđujući njegovo optimalno funkcionisanje definisanjem zajedničkih metodologija, pravila i praksi za optimizaciju rada postojeće infrastrukture i olakšavanje razvoja nove. CGES, kao jedan od osnivača Med-TSO asocijacije, koja ima 21 člana iz 19 zemalja Mediterana, nastoji da doprinese ostvarivanju utvrđenih ciljeva, donošenju odluka i radu ove asocijacije.

Predstavnici CGES-a su tokom 2020. godine pored Skupštine učestvovali u praćenju i radu Regionalne radne grupe za Istok (Regional Working Group East), Tehničkog komiteta Propisi i institucije, Tehničkog komiteta Planiranje, Tehničkog komiteta Međunarodna razmjena električne energije, kao i u radu Grupe Ekonomske studije i scenariji.

Učešće u radu Energetske zajednice

Energetska Zajednica je međunarodna organizacija koja se bavi energetskeom politikom. Zajednica je osnovana zaključenjem sporazma u oktobru 2005. godine u Atini. Ugovor je stupio na snagu u julu 2006. godine, povezujući Evropsku uniju, s jedne strane, i zemlje jugoistočne Evrope i Crnomorskog regiona, s druge strane.

Osnovni cilj Zajednice je da se unutrašnje tržište električne energije proširi iz Evropske unije na zemlje jugoistočne Evrope i Crnomorskog regiona na bazi pravno obavezujuće regulative.

Crna Gora je jedna od ugovornih strana Energetske zajednice, a predstavnici CGES-a tokom 2020. godine učestvovali su u radu Koordinacione grupe za sajber sigurnost, Inicijativi centralna i jugoistočna evropska gasna povezanost (Central and South-Eastern European Gas Connectivity – CESEC), Grupe za projekte od interesa za Energetsku zajednicu i projekte od zajedničkog interesa u oblasti energetike (PECI/PMI Electricity Working Group).

Ostale međunarodne aktivnosti

Inicijativa za tržište električne energije – EMI (Electricity Market Initiative)

Tokom 2020. godine, predstavnici CGES-a učestvovali su i u Inicijativi za tržište električne energije. Ova inicijativa započeta je u julu 2018. godine od strane USEA i USAID-a u cilju poboljšanja integracije i rada tržišta el. energije u jugoistočnoj Evropi. U rad EMI radne grupe učestvuju predstavnici 15 kompanija iz 11 zemalja jugoistočne Evrope. Učešće u EMI

radnoj grupi doprinosi boljem razvijanju dugoročnih planova, ispunjavanju regulatornih zahtjeva, ubrzavanju spajanja tržišta i razvoju regionalnog dan-unaprijed i dugoročnog tržišta.

Projekat KEP (Know-how Exchange Programme)

Predstavnici CGES-a aktivno učestvuju u projektu KEP (Know-how Exchange Programme) koji realizuje CEI (Central European Initiative), kroz učešće u velikom broju obuka koje obrađuju teme kao što su procesi u vezi spajanja tržišta električne energije, mogućnosti povezivanja tržišta zemalja koje nisu članice EU sa zemljama EU, troškovi spajanja tržišta, kao i druge teme koje se odnose na tržište električne energije.

Radna grupa AIMS

CGES putem svojih predstavnika učestvuje u radu radne grupe AIMS, koja ima za cilj stvaranje preduslova koji će omogućiti spajanje tržišta električne energije Albanije, Italije, Crne Gore i Srbije. U 2020. godini, završen je rad na analizi preduslova AIMS projekta, koja predstavlja korak naprijed ka ostvarenju cilja povezivanja tržišta između Albanije, Italije, Crne Gore i Srbije. Dokument uzima u obzir i analizira ključne preduslove koje treba ispuniti da bi se postigao navedeni cilj i pruža ključne izazove koji bi mogli blokirati ili odgoditi implementaciju ove inicijative.

Radna grupa jugoistočne Evrope (South East Europe Task Force)

Predstavnici CGES-a učestvuju u radnoj grupi jugoistočne Evrope (South East Europe Task Force), koja okuplja predstavnike operatora prenosnih sistema iz 6 država Zapadnog Balkana koje nisu članice EU i 6 država EU koje se graniče sa zemljama Zapadnog Balkana. Učešće u ovoj grupi je od izuzetnog značaja za CGES jer je radna grupa formirana na zahtjev Evropske komisije kako

bi se kreirali jasni koraci da se države koje nisu članice EU potpuno integrišu, odnosno postanu dio jedinstvenog tržišta električne energije dan-unaprijed.

Grupa za rad SMM bloka

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica upravlja ENTSO-E kontrolnom oblašću Crna Gora. Kontrolna oblast Crna Gora, zajedno sa kontrolnim oblastima Srbije i Makedonije, čini kontrolni blok SMM. Koordinaciju SMM bloka obavlja operator prenosnog sistema Srbije – EMS, sarađujući sa CGES-om i makedonskim operatorom prenosnog sistema MEPSO. U okviru CGES-a formirana je stalna radna grupa zadužena za rad u okviru SMM kontrolnog bloka.

Utility Cyber Security Initiative (UCSI) za Balkan (United States Energy Association - USEA)

Aktivnosti i teme koje su bile aktuelne u ovoj radnoj grupi u 2020. godini odnose se na procjenu sajber bezbjednosti, preduzetim aktivnostima u tom pravcu s posebnim akcentom na implikacije COVID-19 na sajber bezbjednost. Pored jačanja praksi sajber bezbjednosti, rad grupe je usredsređen na podizanju svijesti o prijetnjama i novim vektorima napada, razmatranju implikacije socijalne distance u svojim strategijama, kao i na reagovanje na incidente.

Projekat Trinity

Projekat TRINITY ima za cilj da doprinese međusobnom povezivanju tržišta električne energije u regionu jugoistočne Evrope, kao i pridruživanju multiregionalnom povezanom tržištu električne energije.

CGES je dio konzorcijuma koji sprovodi ovaj naučnoistraživački projekat zajedno sa drugim operaterima prenosnih sistema, berzama električne energije, promoterima obnovljivih izvora električne energije i sa naučnoistraživačkim institucijama iz EU i jugoistočne Evrope.

CROSSBOW projekat

Kao dio konzorcijuma koji čine, između ostalih, osam operatora prenosnih sistema iz okruženja (TRANS, ADMIE, ESO, EMS, NOSBiH, HOPS, CGES i MEPSO), CGES učestvuje u realizaciji projekta CROSSBOW, jednog od trenutno najznačajnijih inovacionih projekata Evropske unije u sektoru pametnih mreža (Smart grids).

Projekat CROSSBOW podstiče istraživanja, inovacije i tehnološki razvoj iz oblasti energetike, sa zadatkom promovisanja održivih električnih mreža koje sadrže veće učešće obnovljivih izvora energije u cjelokupnoj proizvodnji i pružaju mogućnost uspostavljanja panevropskih balansnih tržišta električne energije bliskih realnom vremenu.

20. UNUTRAŠNJA REVIZIJA

Kao dio sistema upravljanja i unutrašnjih kontrola, unutrašnja revizija pruža nezavisno i objektivno uvjeravanje i savjetodavne usluge u cilju doprinosa unapređenju poslovanja CGES-a.

Tokom 2020. godine, unutrašnja revizija CGES-a je sprovela sledeće aktivnosti:

- **Donesena je Povelja unutrašnje revizije**

Povelja unutrašnje revizije je interni akt kojim se uređuju okvirna pravila, principi i postupci djelovanja unutrašnje revizije u okviru postojeće organizacione strukture CGES-a.

Razlog za pripremu nove Povelje unutrašnje revizije leži u donošenju Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru, kojim su jasnije i preciznije uređena pitanja upravljanja i unutrašnjih kontrola, a posebno upravljanje, uspostavljanje, sprovođenje i razvoj unutrašnjih kontrola.

U skladu sa prethodno navedenim, donesena je Povelja unutrašnje revizije.

- **Usvojen je Plan unutrašnje revizije za 2020. godinu**

Planiranjem rada unutrašnja revizorka postiže ostvarivanje ciljeva, utvrđivanje prioriteta i obezbjeđivanje efikasnog i efektivnog korišćenja resursa, kao i:

1. Adekvatnu procjenu budućih potreba za resursima;
2. Standard u odnosu na koji se može mjeriti stvarna uspješnost u radu;
3. Prihvatanje poslova koje obavlja unutrašnja revizija od strane rukovodstva;
4. Stalnu evidenciju faktora koji su uzeti u obzir prilikom utvrđivanja plana, kao i donijetih odluka.

U skladu sa prethodno navedenim, donesen je Plan unutrašnje revizije za 2020. godinu. Planom unutrašnje revizije za 2020. godinu je bilo predviđeno sprovođenje sledećih revizija:

1. Obračun i isplata zarada i drugih ličnih primanja;
2. Dodjela pomoći zaposlenima;
3. Revizija uspostavljenih elemenata upravljanja i kontrola;
4. Obračun i izveštavanje o RDP-u.

Imajući u vidu efekat pandemije COVID-19 na cjelokupno poslovanje CGES-a, pa i na rad unutrašnje revizije, tokom 2020. godine su sprovedene sledeće revizije:

1. Obračun i isplata zarada i drugih ličnih primanja;
2. Revizija uspostavljenih elemenata upravljanja i kontrola;
3. Ad hoc revizija procesa zaštite i zdravlja na radu.

Takođe, započeta je revizija dodjele pomoći zaposlenima. Međutim, uslijed objektivnih okolnosti ista nije završena u 2020. godini. Istovremeno, formalno je zaključena revizija procesa operativnog upravljanja prenosnim sistemom električne energije.

- **Obezbjeđeno je praćenje sprovođenja preporuka unutrašnje revizije**

U skladu sa novom Poveljom unutrašnje revizije, unutrašnja revizorka je pratila sprovođenje prihvaćenih preporuka i polugodišnje informisala Odbor direktora o istom.

- **Donesen je Plan kontinuiranog profesionalnog usavršavanja unutrašnjeg revizora za 2020. godinu**

Postupajući u skladu sa Međunarodnim standardom za profesionalnu praksu unutrašnje revizije 1230 – Kontinuirano profesionalno usavršavanje, članom 34 stav 1 tačka 4 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Sl. List Crne Gore“, br. 75/2018) i Poveljom unutrašnje revizije (br. 1784 od 11.02.2020.g.) donesen je Plan kontinuiranog profesionalnog usavršavanja unutrašnjeg revizora za 2020. godinu. Na taj način unutrašnjoj revizorki je data mogućnost da unapređuje svoje znanje, vještine i ostale sposobnosti kroz kontinuirano profesionalno usavršavanje.

- **Priprema Strateškog plana unutrašnje revizije za period 2021 - 2023. godine i Plana unutrašnje revizije za 2021. godinu**

U skladu sa članom 24 Zakona o upravljanju i unutrašnjim kontrolama u javnom sektoru („Sl. List Crne Gore“, br. 075/2018) je pripremljen i predložen Odboru direktora Strateški plan unutrašnje revizije za period 2021 – 2023. godine, kao i Plan unutrašnje revizije za 2021. godinu. Na sjednici održanoj krajem decembra 2021. godine, na kojoj je Odbor direktora razmatrao dokumenta, predložene su određene izmjene i dopune, koje su implementirane prilikom pripreme finalne verzije istih.

21. IZVJEŠTAJ NEZAVISNOG REVIZORA

Izvještaj nezavisnog revizora

Akcionarima i Odboru direktora društva Crnogorski elektroprenosni sistem a.d., Podgorica

Mišljenje

Po našem mišljenju, finansijski izvještaji daju istinit i objektivan prikaz, po svim materijalno značajnim aspektima, finansijske pozicije društva Crnogorski elektroprenosni sistem a.d., Podgorica (u daljem tekstu „Društvo“) na dan 31. decembra 2020. godine, i njegove finansijske uspješnosti i tokova gotovine za godinu završenu na taj dan u skladu sa Zakonom o računovodstvu važećim u Crnoj Gori.

Predmet revizije

Finansijski izvještaji Društva uključuju:

- iskaz o finansijskoj poziciji na dan 31. decembra 2020. godine;
- iskaz o rezultatu za godinu završenu na taj dan;
- iskaz o promjenama na kapitalu za godinu završenu na taj dan;
- iskaz o tokovima gotovine za godinu završenu na taj dan i
- napomene uz finansijske izvještaje, koje sadrže pregled značajnih računovodstvenih politika i druge napomene uz finansijske izvještaje.

Osnova za mišljenje

Reviziju smo izvršili u skladu sa Zakonom o reviziji važećim u Crnoj Gori. Naše odgovornosti u skladu sa tim zakonom su detaljnije opisane u odjeljku izvještaja koji je naslovljen Odgovornosti revizora za reviziju finansijskih izvještaja.

Smatramo da su revizijski dokazi koje smo pribavili dovoljni i adekvatni da nam pruže osnovu za naše mišljenje.

Nezavisnost

Mi smo nezavisni u odnosu na Društvo u skladu sa Međunarodnim etičkim kodeksom za profesionalne računovođe (uključujući Međunarodne standarde nezavisnosti) izdatim od strane Odbora za međunarodne etičke standarde za računovođe (IESBA kodeks) i etičkim zahtjevima Zakona o reviziji Crne Gore koji su relevantni za našu reviziju finansijskih izvještaja u Crnoj Gori. Ispunili smo naše druge etičke odgovornosti u skladu sa IESBA Kodeksom i etičkim zahtjevima Zakona o reviziji Crne Gore.

PricewaterhouseCoopers d.o.o.
The Capital Plaza, Džordža Vasingtona 98, 20000 Podgorica, Montenegro
T: +382 20 234 352, F: +382 20 234 324, www.pwc.com/mne

Naš pristup reviziji

Pregled

Materijalnost	Materijalnost Društva: EUR 1.406 hiljada, što predstavlja 0,5% ukupne aktive Društva.
Ključna revizijska pitanja	- Priznavanje prihoda – prihodi od usluga balansiranja sistema - Rezervisanja za sudske sporove

Pri koncipiranju revizije utvrdili smo nivo materijalnosti i procijenili rizike od materijalno značajnih grešaka u finansijskim izvještajima. Posebnu pažnju posvetili smo slučajevima koji predviđaju subjektivnu procjenu rukovodstva, kao što su npr. materijalno značajne računovodstvene procjene koje uključuju utvrđivanje pretpostavki i uzimanje u obzir neizvjesnih budućih događaja od strane rukovodstva. Kao i kod svake revizije, pažnju smo posvetili riziku od zaobilaženja interne kontrole od strane rukovodstva, što između ostalog uključuje, razmatranje da li postoje dokazi o pristrasnosti koji predstavljaju rizik od postojanja materijalno značajnih grešaka nastalih usljed pronevjere.

Prilagodili smo obim revizije sa ciljem da obezbijedimo primjenu dovoljnih postupaka za potrebe izražavanja mišljenja o finansijskim izvještajima, uzetim u cjelini, pri čemu smo vodili računa o strukturi Društva, računovodstvenim procesima i sistemima kontrola, kao i sektoru privrede u kome Društvo posluje.

Materijalnost

Na obim naše revizije uticala je primjena nivoa materijalnosti. Revizija je koncipirana na način da se stekne razumno uvjerenje da finansijski izvještaji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze. Pogrešni iskazi mogu nastati usljed pronevjere ili greške. Pogrešni iskazi se smatraju materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu finansijskih izvještaja.

Na osnovu našeg profesionalnog prosuđivanja, definisali smo određene kvantitativne kriterijume materijalnosti, uključujući i nivo materijalnosti za finansijske izvještaje, uzete u cjelini, kao što je prikazano u tabeli niže. Pomenuto nam je, uz kvalitativne faktore, pomoglo da definišemo obim revizijskog angažovanja, kao i prirodu, vremenski okvir i opseg revizijskih postupaka, kao i da izvršimo procjenu efekata pogrešnih iskaza, ukoliko postoje, pojedinačno ili zbirno, na finansijske izvještaje, uzete u cjelini.

Nivo materijalnosti	EUR 1.406 hiljada
Kako smo odredili materijalnost	0,5% ukupne aktive
Obrazloženje za primijenjenu osnovu za određivanje materijalnosti	Izabrali smo gore navedeni pokazatelj kao osnovu za utvrđivanje materijalnosti, jer je po našem mišljenju to parametar na osnovu kojeg korisnici finansijskih izvještaja obično ocjenjuju finansijski položaj Društva. To je u skladu sa glavnim ciljem Društva - da obezbijedi stabilan prenos električne energije u zemlji kao rezultat obimnih ulaganja u širenje i modernizaciju elektroprenosne mreže.

Ključna revizijska pitanja

Ključna revizijska pitanja su pitanja koja su, po našem profesionalnom prosuđivanju, bila od najvećeg značaja u našoj reviziji finansijskih izvještaja za tekući period. Ova pitanja su razmatrana u kontekstu revizije finansijskih izvještaja u cjelini i u formiranju našeg mišljenja o njima, i mi nismo iznijeli izdvojeno mišljenje o ovim pitanjima.

Key audit matter

How our audit addressed the key audit matter

Priznavanje prihoda – prihodi od usluga balansiranja sistema

Vidjeti napomenu 2.18 (Pregled značajnih računovodstvenih politika) i napomenu 20 (Prihodi od prodaje)

Društvo je priznalo prihod od EUR 48.748 hiljada, uključujući prihode po osnovu usluga balansiranja sistema od EUR 5.349 hiljada, koji nadoknađuju u potpunosti nastale troškove za kupovinu balansne energije, za godinu koja je završena 31. decembra 2020. godine.

Najznačajniji izvori prihoda su prihodi od alokacije prenosnog kapaciteta i prihodi od korišćenja mreže, koji se uglavnom fakturišu na mjesečnom nivou.

Prihod od usluga balansiranja sistema (angažovanje i rezervacija kapaciteta sekundarnih i tercijarnih rezervi kao i naknada za prekomjerno preuzetu električnu energiju) utvrđuje se procedurom poravnanja odstupanja na nivou Države, a konačno poravnanje odstupanja se završava nakon što je Društvo pružilo ove usluge.

Zbog navedenog, prihodi od usluga balansiranja sistema u finansijskim izvještajima Društva sadrže značajne procjene i prosuđivanja rukovodstva.

Kao rezultat ovih kompleksnosti, izdvojili smo priznavanje prihoda kao ključno revizijsko pitanje.

Naši revizijski postupci uključivali su sljedeće:

- razumijevanje procesa priznavanja prihoda i potraživanja za materijalne stavke prihoda, uključujući prihode od usluga balansiranja sistema,
- procjenu dizajna i testiranje efektivnosti rada postojećih ključnih kontrola,
- verifikaciju tarifa koje se primjenjuju za sve značajne stavke prihoda time što smo ih uporedili sa ugovorima i uslovima propisanim od strane regulatora,
- testiranje uzorka faktura izdatih kupcima na način što smo ih uporedili sa pratećom dokumentacijom (npr. ugovora sa kupcima) i naplaćenom gotovinom,
- procjenu priznavanja prihoda u tačnom finansijskom razdoblju ispitivanjem razumnosti procjena Rukovodstva upoređivanjem procijenjenog prihoda prethodne i tekuće godine sa ostvarenim prihodom,
- pregled objelodanjivanja prihoda u finansijskim izvještajima.

Rezervisanja za sudske sporove

Vidjeti napomenu 2.12 (Pregled značajnih računovodstvenih politika) i napomenu 13 (Dugoročna rezervisanja).

Društvo je priznalo rezervisanja za sudske sporove i tužbe u iznosu od EUR 934 hiljade na dan 31. decembar 2020. godine.

Postoji veći broj potencijalnih tužbenih zahtjeva i stvarnih sudskih sporova koji se vode protiv Društva.

Rukovodstvo mora pažljivo da procijeni i analizira rizike i neizvjesnosti iz takvih sudskih sporova i potencijalnih tužbi.

Procjena ishoda sudskih sporova i potencijalna potreba za rezervisanjima po tom osnovu područje je koje zahtijeva značajno prosuđivanje, što uključuje razumijevanje pravne situacije, činjeničnih okolnosti i rizika povezanih sa finansijskim efektima.

Iz tih razloga smo kao ključno revizijsko pitanje odabrali rezervisanja za sudske sporove.

Za rezervisanja za sudske sporove, naše procedure su uključivale:

- analizu dizajna i implementacije procedura Društva vezanih za priznavanje i procjenu rezervisanja za sudske sporove,
- pribavljanje detaljnog pregleda sudskih sporova koje je pripremio Odjeljenje pravne službe Društva i analizu opravdanosti iznosa rezervisanja priznatih u finansijskim izvještajima,
- pribavljanje dopisa advokata od spoljnih pravnih savjetnika Društva,
- testiranje i analizu rezervisanja koja se odnose na parnične postupke koji su u toku na osnovu procjene mišljenja pribavljenih od spoljnih i unutrašnjih pravnih zastupnika Društva,
- čitanje zapisnika sa sastanaka Odbora direktora i razgovor sa rukovodstvom Društva.
- procjenu zaključaka rukovodstva Društva kroz razumijevanje presedana iz sličnih slučajeva,
- pregled objelodanjivanja rezervisanja za sudske sporove u finansijskim izvještajima.

Ostale informacije uključujući Godišnji izvještaj menadžmenta

Rukovodstvo je odgovorno za ostale informacije. Ostale informacije obuhvataju Godišnji izvještaj menadžmenta (ali ne uključuje finansijske izvještaje i izvještaj revizora o njima).

Naše mišljenje o finansijskim izvještajima se ne odnosi na ostale informacije i ne izražavamo bilo koji oblik zaključka kojim se puža uvjeravanje o njima.

U vezi s našom revizijom finansijskih izvještaja, naša odgovornost je da pročitamo ostale informacije, navedene u tekstu gore, i pri tome razmotrimo da li postoji materijalna nedosljednost između njih i finansijskih izvještaja ili naših saznanja stečenih tokom revizije, ili na drugi način, predstavljaju materijalno pogrešna iskazivanja.

U vezi sa Godišnjim izvještajem menadžmenta, sprovedi smo takođe procedure u skladu sa Zakonom o računovodstvu Crne Gore. Te procedure uključuju razmatranje da li Godišnji izvještaj menadžmenta sadrži objelodanjivanja koja se zahtijevaju članom 11 Zakona o računovodstvu.

Na osnovu procedura sprovedenih tokom revizije, po našem mišljenju:

- Godišnji izvještaj menadžmenta sastavljen je u skladu sa zahtjevima Zakona o računovodstvu Crne Gore; i
- Informacije navedene u Godišnjem izvještaju menadžmenta, za finansijsku godinu za koju se pripremaju finansijski izvještaji, su konzistentne sa finansijskim izvještajima.

Dodatno, na osnovu znanja i razumijevanja poslovanja društva i njegovog poslovnog okruženja, stečenog tokom obavljanja revizije, od nas se zahtijeva da saopštimo u izvještaju ukoliko zaključimo da postoji materijalno pogrešno prikazivanje u godišnjem izvještaju menadžmenta. U tom smislu, ne postoji ništa što bi trebalo da saopštimo u izvještaju.

Odgovornosti rukovodstva i lica ovlašćenih za upravljanje za finansijske izvještaje

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i fer prezentaciju ovih finansijskih izvještaja u skladu sa Zakonom o računovodstvu važećim u Crnoj Gori, i za one interne kontrole za koje odredi da su potrebne za pripremu finansijskih izvještaja koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze, nastale bilo usljed pronevjere ili greške.

Pri sastavljanju finansijskih izvještaja, rukovodstvo je odgovorno za procjenu sposobnosti Društva da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti, objelodanjujući, po potrebi, pitanja koja se odnose na stalnost poslovanja i primjenu načela stalnosti poslovanja kao računovodstvene osnove, osim ako rukovodstvo namjerava da likvidira Društvo ili da obustavi poslovanje, ili nema drugu realnu mogućnost osim da to uradi.

Lica ovlašćena za upravljanje su odgovorna za nadgledanje procesa finansijskog izvještavanja Društva.

Odgovornosti revizora za reviziju finansijskih izvještaja

Naš cilj je sticanje uvjerenja u razumnoj mjeri o tome da finansijski izvještaji, uzeti u cjelini, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze nastale usljed pronevjere ili greške, i izdavanje revizorskog izvještaja koji sadrži mišljenje revizora. Uvjeravanje u razumnoj mjeri označava visok nivo uvjerenja, ali ne predstavlja garanciju da će revizija sprovedena u skladu sa Zakonom o reviziji Crne Gore uvijek otkriti materijalno pogrešne iskaze, ako takvi iskazi postoje. Pogrešni iskazi mogu da nastanu usljed pronevjere ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako je razumno očekivati da će oni, pojedinačno ili zbirno, uticati na ekonomske odluke korisnika donijete na osnovu finansijskih izvještaja.

Kao dio revizije koju obavljamo u skladu sa Zakonom o reviziji Crne Gore mi primjenjujemo profesionalno prosuđivanje i održavamo profesionalni skepticizam tokom revizije. Isto tako, mi:

- Vršimo identifikaciju i procjenu rizika od materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim izvještajima, nastalih usljed pronevjere ili greške, osmišljavamo i obavljamo revizijske postupke koji su prikladni za te rizike i pribavljamo dovoljno adekvatnih revizijskih dokaza da obezbijede osnovu za mišljenje revizora. Rizik da neće biti identifikovani materijalno značajni pogrešni iskazi koji su rezultat pronevjere je veći nego za pogrešne iskaze nastale usljed greške, zato što pronevjera može da uključi udruživanje, falsifikovanje, namjerne propuste, lažno predstavljanje ili zaobilaženje interne kontrole.
- Stičemo razumijevanje o internim kontrolama koje su relevantne za reviziju radi osmišljavanja revizijskih postupaka koji su prikladni u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja mišljenja o efikasnosti sistema interne kontrole Društva.
- Vršimo procjenu primijenjenih računovodstvenih politika i u kojoj mjeri su razumne računovodstvene procjene i povezana objelodanjivanja koje je izvršilo rukovodstvo.

- Donosimo zaključak o prikladnosti primjene načela stalnosti kao računovodstvene osnove od strane rukovodstva i, na osnovu prikupljenih revizijskih dokaza, donosimo zaključak o tome da li postoji materijalna neizvjesnost u vezi sa događajima ili uslovima koji mogu da izazovu značajnu sumnju u pogledu sposobnosti Društva da nastavi sa poslovanjem u skladu sa načelom stalnosti. Ako zaključimo da postoji materijalna neizvjesnost, dužni smo da u svom izvještaju skrenemo pažnju na povezana objelodanjivanja u finansijskim izvještajima ili, ako takva objelodanjivanja nisu adekvatna, da modifikujemo svoje mišljenje. Naši zaključci se zasnivaju na revizijskim dokazima prikupljenim do datuma izvještaja revizora. Međutim, budući događaji ili uslovi mogu za posljedicu da imaju da Društvo prestane da posluje u skladu sa načelom stalnosti.
- Vršimo procjenu ukupne prezentacije, strukture i sadržaja finansijskih izvještaja, uključujući objelodanjivanja, kao i da li su u finansijskim izvještajima prikazane osnovne transakcije i događaji na takav način da se postigne fer prezentacija.

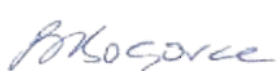
Saopštavamo licima ovlašćenim za upravljanje, između ostalog, planirani obim i vrijeme revizije, značajne revizijske nalaze, uključujući sve značajne nedostatke interne kontrole koje smo identifikovali tokom revizije.

Takođe, dostavljamo licima ovlašćenim za upravljanje izjavu da smo usklađeni sa relevantnim etičkim zahtjevima u pogledu nezavisnosti i da ćemo ih obavijestiti o svim odnosima i ostalim pitanjima za koja može razumno da se pretpostavi da utiču na našu nezavisnost, i gdje je to moguće, o preduzetim mjerama zaštite.

Od pitanja koja su saopštena licima ovlašćenim za upravljanje, mi određujemo koja pitanja su bila od najveće važnosti u reviziji finansijskih izvještaja za tekući period i stoga su ključna revizijska pitanja. Mi opisujemo ova pitanja u izvještaju revizora, osim ako zakon ili regulativa isključuje javno objelodanjivanje o tom pitanju ili kada, u izuzetno rijetkim okolnostima, utvrdimo da pitanje ne treba da bude uključeno u izvještaj revizora, zato što je razumno očekivati da negativne posljedice budu veće nego koristi od takve komunikacije.

Ovlašćeni revizor koji je angažovan kao ključni revizorski partner na projektu revizije, nakon koje revizor izdaje Izvještaj nezavisnog revizora je Biljana Bogovac.

Biljana Bogovac
Ovlašćeni revizor

PricewaterhouseCoopers d.o.o., Podgorica

Podgorica, 20. april 2021. godine

